

משטרה והיסטוריה
Police & History

בית מורשת משטרת ישראל

משטרה והיסטוריה

גיליון מס' 2
תשפ"א 2020

All Rights Reserved
Copyright © 2020

כל הזכויות שמורות
© תשפ"א

אין להקליט, לשכפל, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום והקלטה) ללא אישור בכתב
מאת משטרת ישראל

עורכת ראשית: נעמי לבנקרון
עריכה לשונית: דניאלה רפאלי
עריכה לשונית באנגלית: ניצן לפידות
גרפיקה: נעמה רובין
עיצוב הכריכה: שלומי שטרית

נדפס בישראל
ISSN 2664-2077

ועדה אקדמית: ד"ר טל יונתן-זמיר, פרופ' ניר קידר, פרופ' אורית רוזין,
ד"ר ענת שטרן, פרופ' יגאל שפי

התמונה בשער: שוטרים ישראלים ולגיזר ירדני נפגשים משני צידי הגדר שחילקה את ירושלים, שנות
השישים. צלם לא ידוע, אוסף בית מורשת משטרת ישראל.

התמונה מאחור: שוטר משוחח עם עולה חדשה במחנה "שער העלייה", 1.7.1949. צילום: זולטן קלוגר,
אוסף התצלומים הלאומי.

”עשר שנים לפחות הוא מהלך בין הצללים“: שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרה העברית (1947-1958)

עודד רון*

גיוס שוטרים מקבוצות מיעוט זוכה כיום למחקר מקיף, אך שורשיו ההיסטוריים מוכרים פחות, וטרם זכו לדיון מעמיק בספרות. מאמר זה יבקש לבחון, לראשונה, את סוגיית גיוסם של שוטרים מקבוצות מיעוט למשטרת ישראל בעשור הראשון של המדינה, ובתוך כך לתאר את הרקע לגיוסם; לפרט ולנתח את השיקולים שנדונו בוועדת המצב ערב הקמת המדינה והמשטרה בנושא זה, לצד המציאות שנוצרה לאחר הקמת המדינה והובילה לשינוי ביחס לסוגיה. עוד יעסוק המאמר בקשיים שעיינו את התמודדו השוטרים שהשתייכו לקבוצות מיעוט, בעת שהתחבטו בנוגע לאפשרות גיוסם למשטרה, ובקשיים שבהם נתקלו לאחר גיוסם, הן במשטרה והן מצד החברה הישראלית. לבסוף, יבחן המאמר כיצד התמודדו שוטרים אלה עם קונפליקט הזהות שאליו נקלעו מעצם טיבו וטבעו של התפקיד שאותו נדרשו למלא.

מבוא

אחד האתגרים המשמעותיים שעמדו לפתחה של מדינת ישראל עם הקמתה היה עיצוב המדיניות במגוון סוגיות כלפי קבוצות מיעוט, ובעיקר האזרחים הערבים, דה-יורה ודה-פקטו. כתיבה ענפה עוסקת בנושא, והיא מציגה את שני הקטבים השונים שביניהם נעה מדיניות זו: קוטב אחד, בעיקר זה המעוגן במגילת העצמאות, בחוק ובפעולות הרשמיות, נשען על עקרון השוויון, ותמך לא רק במתן זכות בחירה אלא

* תלמיד תואר שלישי בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים. ברצוני להודות מקרב לב לנעמי לבנקרון על עבודת עריכה מסורה ובלתי-נלאית של המאמר וכן לשלומי שטרית, אורי קוסובסקי, גלעד נתן ואירית בלאס על עצותיהם הטובות ועל המקורות ששתפו עימי במסגרת כתיבת המאמר. תודתי נתונה גם לשופטים האנונימיים על הערותיהם לטיוטה קודמת של המאמר.

1 מתוך שירו של אהוד מנור "בלדה לשוטר" (1971).

גם בשילוב האזרחים מקבוצות מיעוט בחברה המתהווה, לרבות במשרדי הממשלה ובגופים נוספים בשירות המדינה. הקוטב השני, הביטחוני, ראה באוכלוסייה זו "גיס חמישי" אפשרי, העשוי להצטרף למדינות ערב בשעת מלחמה. הדרג הפוליטי והביטחוני הבכיר שתמך בגישה זו קיווה, לטענת יאיר בוימל, כי מלחמה נוספת תאפשר צמצום זכויות האזרחים הערבים אף יותר.² מבין שתי גישות אלה, הגישה "הביטחונית" הייתה הדומיננטית,³ ועל כך יעיד הממשל הצבאי ששרר במשך קרוב לשני עשורים לאחר קום המדינה, ושכמסגרתו הוטלו שורת הגבלות על האזרחים הערבים.⁴ לעומת זאת, הניסיון לחתור לשוויון היה החריג.⁵

התפיסה הביטחונית השפיעה על עיצוב הזכויות האזרחיות והפוליטיות שניתנו לקבוצות המיעוט שנתרו בישראל בעשורים הראשונים לקום המדינה. הממשל הצבאי פגע באגד רחב של זכויות: חופש התנועה ניתן במסורה ותוך פיקוח הדוק;⁶ קשיים הוערמו על תהליך התאזרחותם של בני קבוצות מיעוט מכוח חוק האזרחות;⁷ הזכות לבחור הייתה נתונה לבני קבוצות המיעוט אך שיעור השתתפותם הגבוה בבחירות השלטון בישראל והממשל הצבאי להצביע ל"מפלגות הלוויין" של מפלגת השלטון הדומיננטית מפא"י.⁸ באשר לנבחרי הציבור הערבים, אלה הלינו לא אחת על הדרתם מסדר היום הפוליטי, ועל היותם "מכונה להרמת ידיים" - להצבעה לפי צורכי מפא"י.⁹

- 2 ראו יאיר בוימל "עקרונות מדיניות האפליה כלפי הערבים בישראל: 1948-1968" עיונים בתקומת ישראל טז 391, 394 (2006) (להלן: בוימל "עקרונות מדיניות האפליה").
- 3 שרה אוסצקי-לזר "עיצוב יחסי יהודים-ערבים בעשור הראשון" החברה הישראלית בעשורים הראשונים 61 (אניטה שפירא עורכת, 2001) (להלן: אוסצקי-לזר "עיצוב").
- 4 SABRI JIRYIS, THE ARABS IN ISRAEL 81-83 (1976); SHIRA ROBINSON, CITIZENS, STRANGERS: PALESTINIAN AND THE BIRTH OF THE ISRAELI'S LIBERAL SETTLER STATE 352 (2013); אלינה קורן "הקרימינליזציה של קונפליקט פוליטי: פשיעה בקרב האזרחים הערבים בשנות החמישים" פלילים 8, 157 (1999); Arik Rudnitzky, *The Contemporary Historiographical Debate in Israel on Government Policies on Arabs in Israel during the Military Administration Period (1948-1966)*, 19 ISRAEL STUDIES 24 (2014).
- 5 ראו עוזי בנזימן ועטאללה מנצור דיירי משנה: ערביי ישראל - מעמדם והמדיניות כלפיהם 19 (1992). ראו גם איילת בכר "מאות נערים ערבים עזבו את כפריהם ועברו לקיבוצים. היום זה נשמע כמו אגדה" הארץ - מוסף 25.7.2019.
- 6 אילן סבן "המשפט והמיעוט הערבי-פלסטיני בשלושת העשורים הראשונים למדינה: מתכונת הפיקוח" מחקרי משפט כד 565, 631 (2008).
- 7 בוימל "עקרונות מדיניות האפליה", לעיל ה"ש 2, בעמ' 396.
- 8 קרין תמר שפרמן "השתתפות, הימנעות והחרמה: מגמות בהשתתפותם של הערבים אזרחי ישראל בבחירות לכנסת" פרלמנט 61 (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2009).
- 9 בנימין נויברגר "הקול הערבי: בין אינטגרציה לדה-לגיטימציה" הפוליטיקה הערבית בישראל: על פרשת דרכים 31 (אלי רכס ותמר יגנס עורכים, 1995).
- 10 ראו אורנה כהן "אין אנחנו יכולים לסגור בפניהם את הדלת": מפלגת העבודה וההחלטה לצרף

התזכורת שסיפק נתן אלטרמן כי חבר הכנסת תופיק טובי ממק"י מכהן בתפקידו "בזכות מלאה ולא בחסד", מעידה מחד גיסא על הלך הרוח ששרר בכנסת כלפי נבחר הציבור הערבים, אך מאידך גיסא, גם על מנגנוני ביקורת ציבוריים שביקשו לעצב את הדמוקרטיה הישראלית לאור עקרון השוויון.¹¹

התפיסה הביטחונית הכתיבה במידה רבה כיצד ישולבו קבוצות המיעוט במוסדות המדינה. אומנם, גם חלקים מהציבור היהודי נפסלו בשל עמדות פוליטיות, השתייכות מפלגתית, ונוכח טענות על שחיתות כעובדי מנגנון ממשלת המנדט.¹² לצד זאת, ההגבלות שהוטלו על הציבור הערבי בתחומים אלה היו נרחבות וגורפות יותר. עפרה בלוך הגדירה את הצעדים שנקטה המדינה בנדון בתור "Hierarchical Inclusion", פרקטיקה שבמסגרתה אפשר הרוב למיעוט להשתלב במוסדות המדינה אך רק בדרגים נמוכים.¹³ שילוב מועמדים ערבים בשירות המדינה נעשה בכפוף לאישור שירות הביטחון הכללי, שערך סקירה מוקדמת על המועמד.¹⁴

התפיסה הביטחונית עיצבה גם את סוגיית גיוס קבוצות המיעוט לצה"ל.¹⁵ מנהיגי קבוצות המיעוט (למעט תופיק טובי) התנגדו לצעד זה ולפיכך לא פעלו לקידומו.¹⁶ בשנת 1954 הוצא צו גיוס כללי לצעירים ערבים לפי החלטת שר הביטחון פנחס לבון "במסגרת המגמה להשוות את זכויותיהם וחובותיהם של בני העדות במדינה ולשחרר על ידי כך את האוכלוסייה הערבית מהתחושה שהיא מופלית לרעה".¹⁷ הצעירים דווקא נענו בחלקם הגדול,¹⁸ אך על רקע הסתייגות החברה הערבית, הוטלה חובת הגיוס בפועל

לשורותיה חברים ערבים" זמנים 135, 120, 124 (2016).

11 ראו נתן אלטרמן "הנזיפה בתופיק טובי" דבר 18.11.1949, 2. ראו לעניין זה מרדכי קרמניצר ויעל אברך דמוקרטיה, דיני מלחמה וזכויות מיעוט לפי משנתו של נתן אלטרמן 10 (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2013).

12 ראו למשל בג"ץ 144/50 שייב נ' שר הביטחון, פ"ד ה 399 (1951); נתן ברון "המרירות שלא פגה: פרשת 'ועדות הטיהור' של עובדי ממשלת המנדט במעבר למנגנון מדינת ישראל, תש"ה-1948" עם במלחמה: החברה האזרחית במלחמת העצמאות 52 (מרדכי בר און ומאיר חזן עורכים, 2007) (להלן: ברון "המרירות שלא פגה").

13 Ofra Bloch, *Hierarchical Inclusion: The Untold History Of Israel's Affirmative Action for Arab Citizens (1948-1968)* LAW AND HISTORY LAW REVIEW (Forthcoming).

14 מכתב מיעקב עינן, ראש שירות הביטחון הכללי, ליהושע פלמון, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (22.9.1949), א"מ ג-5593/9 "קבלה והחזרת ערבים לעבודה בשירות הממשלה". להרחבה: עודד רון 52 שנה - 5% ערבים בשירות המדינה: תובנה היסטורית על חובה סטטוטורית" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2020).

15 יאיר בוימל צל כחול לבן: מדיניות הממסד הישראלי ופעולותיו בקרב האזרחים הערבים - השנים המעצבות: 1958-1968, 80 (2007) (להלן: בוימל צל כחול לבן).

16 להרחבה ראו עוזי בניזמן ועטאללה מנצור דיירי משנה: ערביי ישראל, מעמדם והמדיניות כלפיהם 117 (1992).

17 שם. ראו הפניה בספר לגנוך המדינה, משרד החוץ, 2402/18 (1.10.1954).

18 אוסצקי-לזר "עיצוב", לעיל ה"ש 3, בעמ' 65; לנושא זה ראו גם בוימל צל כחול לבן, לעיל ה"ש

אך ורק על העדה הדרוזית ובהמשך הצ'רקסית, עובדה שהשפיעה במידה ניכרת על סיכויי שילוב הצעירים הערבים בחברה הישראלית.¹⁹

משטרת ישראל בחרה לנקוט את הגישה המשולבת: מחד גיסא, כלפי חוץ, הוצגה מדיניות שוויונית כלפי מיעוטים כצעד טבעי ומתבקש עוד בטרם הוקמה המדינה. ניצנים לעמדה זו אפשר למצוא בנאום שנשא בן-גוריון בקונגרס הציוני בציריך (1937): "אנו נראה לעולם איך צריך להתייחס למיעוט [...] לא יהיו אצלנו כל חוקים נגד הערבים [...] יהיו גם שוטרים ערבים".²⁰ מאידך גיסא, הנחת המוצא בוועדת המצב שדנה בהקמת המשטרה הייתה כי הערבים מהווים סכנה מבפנים, ועל כן ישנו צורך במעקב של ענף מיוחד במשטרה אחריהם.²¹ במצב זה, גיוס שוטרים מקבוצות מיעוט "למשטרה העברית", כפי שכונתה בראשית דרכה, לא היה עניין ברור מאליו כלל ועיקר. מסקנה זו מקבלת משנה תוקף על רקע קביעתו של יחזקאל סהר, המפכ"ל המיועד, בישיבת ועדת המצב שעסקה בין היתר בגיוס שוטרים ערבים למשטרה, כי "לאור המציאות של עכשיו לא נוכל להחזיק שוטרים ערבים. צריך לעבד תוכנית של הכללתם במשטרה אך למעשה לא יצא הדבר לפועל".²² עם הקמת המדינה מסר דובר המשטרה בישיבת עיתונאים שהתקיימה בתאריך 25.5.1948, כי שוטרים ערבים אינם מגויסים בשלב זה למשטרה, אך "שמות הפונים נרשמו ובבוא העת ידונו בהצעות אלה".²³ במקביל, גם החברה הערבית לא מיהרה להתגייס לשורות משטרת ישראל לאחר הקמתה: גם לאחר שהתבררו תוצאות המלחמה, נותרו בעינם השיקולים הלאומיים, כמו גם החשש שייתפסו כבוגדים בקרב בני עמם, מעצם שיתוף הפעולה עם הממסד הישראלי.²⁴

לפיכך, מפתיע אפוא לגלות בדו"ח המשטרה לשנת 1958 כי נכון לאותה שנה שירתו בשורותיה 404 שוטרים "מבני המיעוטים". מאמר זה יעסוק, לראשונה, בתהליכי גיוס אזרחים מקבוצות המיעוט למשטרת ישראל, שהתרחשו בין שתי נקודות ציון אלה, וינסה לבחון את הפער בין שני המסמכים: בין פרוטוקול ועדת המצב משנת 1947, שהתייחסה באמביוולנטיות לסוגיית גיוס האזרחים הערבים, מזה, לבין דו"ח המשטרה לשנת 1958, המעיד על גיוס שוטרים מקבוצות מיעוט, לרבות אזרחים ערבים, מזה. אומנם, מספר השוטרים הערבים במשטרת ישראל היה מועט באופן משמעותי מחלקם

15, בעמ' 87.

19 אוסצקי-לזר "עיצוב", שם.

20 אצ"מ 1543-Q55, אצל בני מוריס תיקון טעות: יהודים וערבים בארץ-ישראל 1936-1956, 114 (2000).

21 "הצעה להקמת משטרה במדינה העברית", א"מ ג-26/110 "ועדת המשנה ב".

22 פרטי כל של ישיבת ועדת המשנה ב' (23.12.1947), שם.

23 "הורכב מטה משטרת ישראל" הארץ 25.5.1948, 4.

24 ראו הלל כהן ערבים טובים 144 (2006).

היחסי באוכלוסייה, ועדיין - שריר וקיים. אילו תהליכים יוכלו להסביר את המצב שנוצר, שלפיו אף שמפכ"ל המשטרה ביקש לסגור את דלתותיה בפניהם בתחילה, שירתו כמה מאות מהם במשטרה עם תום העשור הראשון?

למעט חריגות שמטרתן מתן רקע והקשר מתאים, מחקר זה יתמקד בחודשי ההיערכות להקמת המשטרה - מנובמבר 1947 ועד שנת 1958. תקופה זו הוגדרה בספרות המחקרית כ"תקופת ההתארגנות וההתבססות" של המשטרה, והיא חופפת לתקופת כהונתו של המפכ"ל הראשון יחזקאל סהר.²⁵ התחקות אחר ראשית דרכם של שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרה תתרום נדבך נוסף להבנת היחס בין קבוצות אלה לבין המדינה בתקופת המחקר בכלל, ולהבנת משולש היחסים בין קבוצות המיעוט בישראל, המדינה והמשטרה, כחלק מתהליך שילוב קבוצות המיעוט במדינה בתקופה מעצבת זו בפרט.

מסד הנתונים העיקרי שעליו אתבסס הוא תיקי משטרה מארכיון המדינה, שחלקם נחשפים כאן לראשונה, לצד קטעי עיתונות עברית בנושא, דו"חות שנתיים של המשטרה ומקורות נוספים. כל אלה יסייעו בשרטוט התהליכים והגורמים שהשפיעו על גיוס אזרחים בני קבוצות מיעוט למשטרה ועל השתלבותם בה. בשל אי-הנגישות השפתית למקורות היסטוריים בשפה הערבית, הפסיפס שמתגלה במאמר יהווה תמונה חלקית בלבד, שתשורטט בעיקר על סמך מקורות שנכתבו בעברית.

במסגרת המאמר אשתמש במונח "שוטרים מקבוצות מיעוט". במסמכי התקופה רווח השימוש במונח "השוטרים הערבים", אך נכללו בו גם שוטרים ערבים-מוסלמים, ערבים-נוצרים, בדואים, דרוזים וצ'רקסים. אומנם, אין ספק כי כל קבוצה ראויה למחקר נפרד, ולו מעצם העובדה כי גם המשטרה לא ראתה בהם מקשה אחת, ויצרה הבחנה בין שוטרים דרוזים, שהתגייסו בממדים הגבוהים משיעורם באוכלוסייה, לבין שוטרים מוסלמים, שנתפסו כסיכון ביטחוני וגויסו בשיעור הנמוך באופן ניכר ממספרם היחסי באוכלוסייה. עם זאת, ברוב המסמכים הרשמיים נעדר פירוט מדויק בנוגע לשיוך האתני של שוטרים אלה, ולכן רק במקומות שבהם קיים מידע בנושא אציין את שיוכם. למיטב ידיעתי, לא התגייסו נשים מקבוצות מיעוט בתקופה זו למשטרה.

המאמר יבקש להשיב על שלוש שאלות שונות: מה היו הגורמים שעיצבו את מדיניות גיוס שוטרים בני קבוצות מיעוט בעשור הראשון? אילו אתגרים מבית ואילו אתגרים מחוץ ניצבו בפני השוטרים בני קבוצות המיעוט? וכיצד נקלטו בשורות המשטרה? חלקו הראשון של המאמר ידון בשוטרים בני קבוצות המיעוט ששירתו במשטרת

Meir Hovav & Menachem Amir, *Israeli Police: History and Analysis*, 2(2) POLICE STUDIES 8 (1979). ראו גם עמיקם הרפז אסטרטגיות שיטור - סוגיות בעיצוב מדיניות אכיפת החוק 30 (2012) (להלן: הרפז אסטרטגיות שיטור); אלי הוד תולדות משטרת ישראל: שלב המסד, 1948-1958, 100 (2004) (להלן: הוד שלב המסד).

המנדט, ובמהלכו אסקור את הדיונים שקיימה ועדת המצב בדבר גיוסם למשטרת ישראל עם הקמתה, ובתוך כך בהדחת שוטרים מקבוצות אתניות שונות ממשטרת המנדט. בחלק השני אעסוק בשילובם במנגנון המשטרה במהלך העשור הראשון ובאתגרים מבית ומחוץ שעיימם נדרשו להתמודד. במסגרת חלק זה אציג את תנאי העסקתם, אמחיש כיצד הופלו לרעה ביחס לשוטרים היהודים, ואצביע על המאבק הזהותי שהתחולל בקרב אלה מהם שהתגייסו למשטרה. החלק האחרון יוקדש לסיכום הממצאים.

רקע: שוטרים ערבים במעבר ממנדט למדינה

שנות ראשית המנדט הבריטי בארץ ישראל (1917) עמדו בסימן הגברת הסדר והביטחון בשטח. עם הקמת משטרת המנדט בשנת 1921, הובאו מאות שוטרים ממצרים, אך לאור הצורך בשוטרים נוספים היודעים את שפת המקום החל גיוס שוטרים מקומיים, בני דתות וקבוצות אתניות שונות.²⁶ לפי המדיניות שהייתה נהוגה במשטרת המנדט, השוטרים המקומיים איישו בעיקר תפקידים זוטרים,²⁷ תוך שהם חולקים זה עם זה תנאי העסקה דומים,²⁸ ואילו השוטרים הבריטים זכו לתנאים ולמעמד טובים יותר.²⁹ היחסים בין השוטרים היהודים לערבים ובינם לבין הציבור היו מורכבים: שוטרים משתי הקבוצות היו מעורבים במאבק הלאומי.³⁰ לעיתים נטלו חלק פעיל בסכסוכים שבהם נדרשו לטפל לצד קבוצת הלאום שאליה השתייכו: לא כאוכפי חוק אלא כפורעיו. בהעדר מחקר סדור בנושא זה, ניתן להסתמך בעיקר על אזכורים של הסוגיה בספרי זכרונות של יהודים מתקופת היישוב ומקורות נוספים. מקורות אלה מבהירים כי בזכרון הקולקטיבי היהודי, נחקקו השוטרים הערבים כמי שלא הגנו עליו ונקטו באכיפה סלקטיבית כלפיו, במקרה הטוב, או אף היוו איום בעצמם ופגעו ביהודים,

26 רחלה מקובר שלטון ומנהל בארץ-ישראל 1917-1925, 67 (1968).

27 נעמי לבנקרון "בין גלוי לנעלם: היסטוריוגרפיה של משטרת ישראל בעשור הראשון" משטרה והיסטוריה 1, 17 (2019) (להלן: לבנקרון "בין גלוי לנעלם").

28 ריקה יצחקי הראל "מעמד ודימוי השוטר היהודי בתקופת המנדט" משטרה וחברה 8, 1 (2009).

29 על פערי השכר בין שוטרים יהודים וערבים לבין השוטרים הבריטים במשטרת המנדט ראו שלומי שטרית "הידיד שנשכח": הצעת אדוארדס להקמת המשטרה במדינה היהודית" עלי זית וחרב 14, 169, 183 (2014) (להלן: שטרית "הידיד שנשכח").

30 ראו למשל עדותו של שוטר עברי: "יצאתי לסוירים עם שוטר ערבי נוצרי, רפיק אוזיו, בחור נחמד אך לאומני קנאי. ידעתי שהוא מבלה כל יום חופשי בהרים אצל הכנופיות, ושהוא אחד מאנשי המודיעין שלהם [...] באותם ימים החלו השוטרים הערבים יוצאים, כביכול, לחופשה וחוזרים בצעקה וטוענים שהכנופיות שדדו מהם את המדים והנשק. ידענו, שהנשק נמסר מרצון". מתוך ספרו של שמחה פרומר השוטר העברי בתקופת המנדט 168 (1973); מנגד ראו את "עלילות" השוטרים הערבים במאבק הלאומי בכתבה "השוטרים העבריים במלחמת השחרור" חרות 12.4.1949, 2.

במקרה הרע.³¹ בדו"ח ועדת שואו (Shaw), נקבע כי שוטרים ערבים נטלו חלק פעיל ברצח יהודים ב-1929 וכי השוטרים הערבים, ככלל, היו בלתי-מהימנים.³² בקטטה בין שוטרים ערבים ויהודים בשנת 1930, נטל שוטר ערבי נשק וכיוון לעבר שוטר יהודי. יתר השוטרים שהיו במקום "הוציאו בקושי את הרובי מידי השוטר הערבי המתנפל".³³ שוטר יהודי שביקש לעצור ערבי שפיזר מסמרים על הכביש בשכונת מוסררה הותקף באלה על ידי שוטר ערבי.³⁴

גם שוטרים יהודים פעלו באלימות כלפי ערבים, ובמיוחד זכו להבלטה בתקשורת שני מקרים חמורים (אם כי לא מאפיינים): השוטר שימחה חניקים רצח שלושה גברים ושתי נשים ערביות ביפו כנקמה על רצח ארבעה חברי ההגנה,³⁵ והשוטר מרדכי שווארץ רצח את שותפו לחדר, שוטר ערבי, כנקמה על השמחה שהביע כששמע על רצח חבריו של שווארץ בידי כנופיה ערבית.³⁶ גם בין תובעי המשטרה היהודים והערבים התקיים מתח מובנה, מעצם השתייכותם הלאומית.³⁷

עם זאת, קיים גם תיעוד שונה, המשרטט מציאות מורכבת יותר, כך למשל, השוטר חביב כנען, ששירת במשך שמונה שנים במשטרת המנדט, העיד כי חרף המעורבות והתמיכה העקיפה והישירה לעיתים של השוטרים היהודים והערבים במאבק הלאומי, "למרבה הפלא קיימו ביניהם השוטרים הערביים והיהודיים יחסי רעות טובים שהחזיקו מעמד אף בסערות הקשות ביותר שפקדו את ארץ ישראל".³⁸ מקרה שבו הגן שוטר ערבי על שוטר יהודי מפני המון משולהב בשנת 1938 ושילם על כך בחייו מופיע בזיכרונותיו של השוטר קלמן רביב:³⁹ "לפתע ראיתי את עבדאללה נבלוסי, שוטר מתחנת המשטרה הערבית שהיה בידידות איתי, רץ דרך המדרגות שירדו משער המוגרבים לכיוון הכותל,

31 ראו למשל את עדות השוטר מאיר ספקטור לעניין השוטרים הערבים במאורעות תרפ"א: "השוטרים הערבים בראשות הקצין תופיק ביי, שהופקדו על השמירה בגבול השכונות, לא מנעו בשום אמצעים את ההתנפלויות על היהודים ועוד עזרו להלהיב את האספסוף הערבי". חיים פיירברג "יומן ההגנה של תל אביב בפרעות תרפ"א, מבט ביקורתי על מקור היסטורי" שמונים שנה לארגון ההגנה 45 (דני הררי עורך, 2002); צבי נדבה מימי שמירה והגנה 258 (1954); המשפטים: משפטי מאורעות אבגוסט 1929 כרך א 13 (1929).

32 REPORT OF THE COMMISSION ON THE PALESTINE DISTURBANCE OF AUGUST 1929 (1930).

33 "שוטר ערבי מאיים ברובה על שוטר יהודי" דאר היום 7.3.1930, 6.

34 "שוטר ערבי הכה את חברו היהודי" דבר 12.5.1936, 8.

35 בני מוריס מדיר יאסין עד קמפ דייוויד: מאמרים אישיים, פוליטיים והיסטוריים 195 (2018).

36 "השוטר מ. שווארץ נידון לתליה" הבקר 30.1.1938, 3. ראו גם דניאל פרידמן לפני המהפכה: משפט ופוליטיקה בעידן התמימות 121 (2015).

37 גיא לוריא "משטרה בשביל הנייטיב'ס: ההיסטוריה של הקמת התביעה המשטרית" משטרה והיסטוריה 1, 119 (2019).

38 חביב כנען בעיני שוטר פלשתינאי: סיפור לידתה של ההתנגדות הפלשתינאית 186 (1980).

39 "בלוז לכחולי המדים" קטלוג לתערוכה שהוצגה במוזיאון חצר הישוב הישן ע"ש יצחק קפלן (2017).

עם אקדח ביד, כשהוא צועק: 'קלמן, תברח. 5000 ערבים יוצאים מן המסגד ומתכוונים לרצוח כל מי שנמצא ליד הכותל'". השוטר רביב ניצל, ואילו השוטר נבלוסי שילם בחייו.⁴⁰ בעת הקמתה כללה משטרת המנדט רוב מובהק של שוטרים ערבים, שמספרם אומנם עלה לאורך השנים, אך שיעורם היחסי הלך והתמעט, במקביל לגידול הניכר שחל במספר השוטרים הבריטים. בסוף שנת 1926 שירתו במשטרת המנדט 1295 שוטרים ערבים, 245 שוטרים בריטים ו-212 שוטרים יהודים. 21 שנים לאחר מכן, בשנת 1947, שירתו במשטרת המנדט 2381 שוטרים ערבים, 5600 שוטרים בריטים, ו-680 שוטרים יהודים.⁴¹

עם קבלת החלטת החלוקה החלה משטרת המנדט לפנות את תחנותיה ולמסור אותן לידי השוטרים המקומיים, יהודים או ערבים.⁴² בשלב זה נוצרה למעשה ההפרדה בין השוטרים הערבים ליהודים, שעד אז שירתו יחד בחלק מהתחנות.⁴³ תחנות משטרה שנעזבו בידי הבריטים הפכו ליעד אסטרטגי חשוב, ובפקודת המטה הכללי של ההגנה מינואר 1948 התגבשה תוכנית כוללת לתפיסתן.⁴⁴

"אסור שהמשטרה תופיע ככוח כובש לגבי הערבים": הדיונים בדבר גיוס ערבים למשטרה בוועדת המצב

ועדת המצב, שהוקמה בעקבות החלטת החלוקה, עמלה על הקמת תשתית המנגנון הממשלתי למדינה שבדרך עם פקיעת המנדט.⁴⁵ ועדת משנה שלה, בראשות גולדה מאיר, דנה בהקמת המשטרה.⁴⁶ אחת השאלות שנדונו בוועדה הייתה זו העומדת במרכז המאמר: שאלת גיוס האזרחים הערבים למשטרה. בישיבה שהתקיימה בדצמבר 1947 נדונו השיקולים בעד צעד זה - ונגדו.⁴⁷

40 מזיכרונות השוטרים היהודיים במשטרת פלשתינה 10 (מחלקת ההדרכה של משטרת ישראל, ניצה גרוס עורכת, 1986). שמו של נבלוסי, כמו גם שמות אחרים של שוטרים מקבוצות מיעוט, יוזכרו במאמר כפי שהופיעו במקור, הגם שלעיתים מדובר בתעתיק שאינו מדויק.

41 הנתונים לקוחים מספרו של הוד שלב המסד, לעיל ה"ש 25, בעמ' 100.

42 על אודות פינוי משטרת ראש פינה למשל ראו אורי בירן ואסף זלצר "יחסי יהודים וערבים במרחב הכפרי ראש פינה-ג'אעוּנָה 1918-1948" עיונים ל 145, 175 (2018).

43 שלומי שטרית "דף חדש במשטרה העברית הטהורה" עת-מול 231, 19 (2014). ראו גם למשל "השוטרים הערבים מתדרה לכרכור" הבקר 2.4.1948, 7; "משטרת קלקיליה לידי הערבים" על המשמר 28.3.1948, 4.

44 יהושע בן אריה ההיסטוריה של ארץ-ישראל - מלחמת העצמאות (1947-1949) 178 (1983) (להלן: בן אריה ההיסטוריה של ארץ-ישראל).

45 Paul Alsberg, *The "Emergency Committee" (Va'adat Hamatzav), October 1947 - May 1948 Preparing for Statehood*, 10(1) STUDIES IN ZIONISM 49 (2008).

46 אלי הוד הקמת משטרת ישראל: שלבים ראשונים 1947-1948, 6 (2004).

47 לעיל ה"ש 22.

במהלך הישיבה נעשה שימוש במונח "הערבים", ללא התייחסות לקבוצות מיעוט אחרות, שנתפסו, כנראה, כסיכון זניח יותר, אם בכלל. במרכז הפרק יעמדו השיקולים הפרקטיים והסימבוליים שאותם שקלה הוועדה. בדיון זה של ועדת המשנה, שהיה, עד כמה שביכולתי לקבוע, היחיד שעסק בהרחבה בסוגיה, הועלו שלושה נימוקים שונים מאוד באופיים: קואופטציה שתאפשר ריסון גורמים עוינים,⁴⁸ צורך בהפרדת המשטרה מהצבא בעיני האוכלוסייה הערבית, ודאגה לתדמית מדינת ישראל בזירה הבין-לאומית. השיקול הראשון והמרכזי שהעלתה הוועדה היה חשיבות הקואופטציה, שתאפשר ריסון פעולת גורמים ביקורתיים או עוינים כלפי המדינה. מאיר גרבובסקי (ארגוב)⁴⁹ טען כי "אי-שיתוף הערבים במשטרה יהרוס את יסודות הביטחון בארץ". זאת, כיוון ש"אחד הכללים של השתקת מיעוט הוא לשתפו במשטרה".⁵⁰ גם דוד רמז ביטא תחושה דומה: "אפשר להשקית את הערבים רק ע"י זה שנראה אותם מתחילת העבודה כשותפים בכל".⁵¹ עם זאת, על מנת לוודא כי הקואופטציה לא תוביל לתוצרים בעייתיים, הבהירו המתדיינים כי הגיוס יהיה סלקטיבי ולא פתוח לכלל האוכלוסייה הערבית. כך למשל הציע ארגוב "למצוא שכבה ערבית מסוימת, ממנה נגייס קצינים ואנשים למשטרה".⁵² רמז הסכים כי ערבים "רשאים לשרת במשטרה" והוסיף כי "יתכן שנפסול ערבים מסוימים אישית - אך אי אפשר לפסול אותם למפרע בכלל".⁵³

שיקול שני שאפשר לאתר מתוך דיוני הוועדה נבע מהרצון ליצור חציצה ברורה בין המשטרה ככוח אזרחי, לבין הצבא. אף על פי שדמות המדינה והצבא העתידיים נמצאו עדיין בתהליכי התעצבות במועד קיום הישיבה, האפשרות שצבא ישראלי ישלוט על חלק מהאוכלוסייה הערבית נראתה למשתתפיה סבירה למדי. לפיכך, הצורך להפריד בין הכוח הצבאי לבין זה המשטרה, אולי כחלק מתפיסה כוללת שבמסגרתה הצבא יהא אמון ומופקד על הטלת השררה והמורא על הציבור הערבי בעוד המשטרה תוכל לשמור על הסדר ולתת מענה לתושבי המקום, הצדיק לדעת חלק מחברי הוועדה גיוס שוטרים ערבים. חבר הוועדה בר-כוכב מאירוביץ', ביטא תפיסה זו באומרו כי "אסור שהמשטרה תופיע ככוח כובש לגבי הערבים".⁵⁴

48 להרחבה ראו איאן לוסטיק ערבים במדינה היהודית: שליטת ישראל במיעוט לאומי 199-236 (1985).

49 מאיר גרבובסקי (לימים ארגוב) עלה לארץ בתום מלחמת העולם השנייה לאחר ששירת בחטיבה היהודית הלוחמת, ולאחר שמילא שורה של תפקידים, בהם חבר ועדת המצב, התמנה להיות חבר הכנסת הראשונה וכיהן בה כיו"ר ועדת החוץ והביטחון. ראו מאיר ארגוב מאבקים: מבחר מאמרים ומסות (1971).

50 לעיל ה"ש 22.

51 ש.ם.

52 ש.ם.

53 ש.ם.

54 ש.ם.

השיקול השלישי שעלה בדיון היה עקרון השוויון. עמדה זו בוטאה על ידי גולדה מאיר שהייתה באותה העת ראשת הוועדה.⁵⁵ היא טענה כי המשטרה צריכה לאפשר גיוס אזרחים ערבים לשורותיה מנימוקים פוליטיים-חוקיים המבוססים על עקרון השוויון בפני החוק, אף שהייתה מודעת לכך שייתכן שלא ינהרו לשורותיה: "אם הערבים לא יבואו - נקיים את המשטרה בלעדיהם אך אסור שלפי החוק תישלל זכותם להשתייך למשטרה".⁵⁶ עם זאת, ייתכן כי טיעון זה הושפע גם משיקולים זרים: ישראל חרדה לתדמיתה הבין-לאומית ולמעמדה באו"ם, שלא הושג על נקלה.⁵⁷ הענקת יחס שוויוני והוגן למיעוטים נבחנה בין היתר על רקע הדרך שבה תצטייר המדינה בעיני גורמים בין-לאומיים, ובראשם האו"ם.

ההכרעה הסופית, כך נראה, בדבר גיוס שוטרים ערבים הייתה שראוי לגייס אותם, ולשרש את התופעה שנהגה במשטרת המנדט שם הופרדו השוטרים לפי השתייכותם הלאומית. ההחלטה התקבלה בישיבה שהתקיימה בחודש ינואר 1948. בישיבה אמר המפקח המיועד יחזקאל סהר, בתגובה לשאלתו של מאיר ארגוב, כי "לא תהיה קיימת חטיבה ערבית נפרדת במסגרת המשטרה".⁵⁸ בדיון נוסף שהתקיים בפברואר 1948 ועסק בין היתר בשאלה האם לפתוח את קורס קציני המשטרה המתוכנן ליהודים וערבים הוחלט כי "המודעה שתתפרסם [...] תהיה מופנית ליהודים וערבים ותדגיש נקודה זו".⁵⁹ המודעה פורסמה בעברית ובערבית.⁶⁰

דמדומי המנדט וימיה הראשונים המדינה: התפטרות ופיטורי השוטרים הערבים

במהלך החודשים הראשונים של שנת 1948, בעת שוועדת המצב התחבטה בסוגיה האם לגייס אזרחים ערבים למשטרה של המדינה העתידית, התפטרו רבים מהם ממשטרת המנדט, או ערקו ממנה.⁶¹ בזמן שנכתבו מכתבי ההתפטרות, עדיין לא היה ברור כי אכן

55 ראו גם מירון מדזיני גולדה: ביוגרפיה פוליטית 159 (2008).

56 לעיל ה"ש 22.

57 לסקירה היסטוריוגרפית של מדיניות החוץ של ישראל בעשור הראשון, ראו אורי ביאלר "בינוי מדינה ודיפלומטיה: על ההיסטוריוגרפיה של מדיניות החוץ של ישראל בשנותיה הראשונות" קתדרה 150, 181 (התשע"ד).

58 פרטי כל של ישיבת ועדת המשנה ב' (20.1.1948), א"מ ג-110/26, לעיל ה"ש 22.

59 פרטי כל של ישיבת ועדת המשנה ב' (5.2.1948), א"מ גל-455155/2 "ועדת משנה - העתקים מיותרים".

60 א"מ ג-115/8 "הקמת המשטרה". התיק כולל מודעות שפורסמו בעברית בעיתונים הבקר, הצפה, המשקיף, דבר וקול העם, וכן מודעה באנגלית שפורסמה בעיתון The Palestine Post.

61 "הגיוס העברי מטיל פחד על הפרלמנט" הצפה 4.3.1948, 1; "השוטרים הערבים ערקו על נשקם" דבר 4.5.1948, 2.

תקום מדינה יהודית עם סיום המנדט, או שמא תהיה זו ישות בין-לאומית באחריות האו"ם.⁶²

רובם המכריע של מכתבי ההתפטרות נכתבו בנוסח קבוע, ופורטו בהם סיבות אישיות, פוליטיות ולאומיות להתפטרות. בין הסיבות האישיות שהזכירו המתפטרים שבו ובלטו חוסר האמון בגוף שיקום עם פקיעת המנדט הבריטי, והחשש לפגיעה בסיכוייהם לקבל פנסיה משלטונות המנדט, אם המשטרה שתוקם לאחר תום המנדט לא תוכר על ידי הבריטים.⁶³ במכתבים אחרים צוינו סיבות אישיות פרטניות: השוטר חמזי אבן חמזי כתב כי מאחר שהגיע לגיל שישים, לאחר שלושים שנות שירות, הוא מבקש לפרוש ולצאת לפנסיה. השוטר חוסיין סלאח כתב כי התחתן לאחרונה עם אישה המתגוררת בסודן והוא מבקש להתגורר עימה, וכן כי הוא חושש שמצב בריאותו הלקוי יקשה עליו למלא את תפקידו נאמנה.⁶⁴

סיבה אחרת העולה מבין שורות המכתבים היא החשש להיתפס כבוגדים על כל המשתמע מכך. כך למשל כתב השוטר לוטפי סאלח מחיפה כי הוועד הערבי העליון הוציא הנחיות האוסרות על שרות תחת הממשל הבא, ולכן "ככל שהנחיות אלו [...] לא יבוצעו אנו נחשב לבוגדים בעמנו". (תרגום שלי, ע.ר.).⁶⁵ לאור העובדה שבמהלך המרד הערבי (1936-1939) נרצחו עשרות שוטרים וקצינים ערבים בידי המורדים, מתוך תפיסתם כבוגדים בלאום, נדמה כי היה יסוד, לכאורה לפחות, לחשש זה.⁶⁶

לאחר קום המדינה, החל באופן מיידי כמעט תהליך פיטורי שוטרים במטרה לטהר את שורות המשטרה משוטרים מושחתים. ביוני 1948 חוקקה מועצת המדינה הזמנית את פקודת עובדי ממשלת ישראל.⁶⁷ סעיף 2(ב) לפקודה העניק לממשלה ולשר המשטרה סמכות לפטר שוטרים, ולהעבירם לדרגה או משרה אחרת בתוך שישה חודשים מיום פרסום הפקודה "לפי ראות עיניהם ובלי מתן נימוקים".

וכך, זמן קצר בסמוך להקמת המשטרה, בין מכוח הפקודה ובין מסיבות אחרות פוטרו או התפטרו 178 שוטרים יהודים ורובם ככולם של השוטרים מקבוצות המיעוט ששירתו במשטרת המנדט ערב הכרזת המדינה. זאת, חרף מצוקת כוח האדם הקשה שאפיינה את משטרת ישראל בתקופה זו. ביחס לשוטרים היהודים, כפי שהראה נתן

62 אריאל פלדשטיין "שלושה ימים בחודש אייר תש"ח - עיון מחודש לאור המקורות" עיונים בתקומת ישראל 8, 354 (1998).

63 א"מ-מ-5011/4 "Employment".

64 מכתב מהשוטר חוסיין סאלח למפקח המשטרה הכללי (1.4.1947) ומכתב מהשוטר חמזי אבן חמזי למפקח המשטרה הכללי (30.4.1948), שם.

65 מכתב מהשוטר לוטפי סאלח למפקח המשטרה הכללי (29.3.1947), שם (המכתב תורגם מאנגלית על ידי מחבר המאמר).

66 יובל ארנון-אוחנה פלאחים במרד הערבי בארץ ישראל 1936-1939, 68 (1982).

67 פקודת עובדי ממשלת ישראל, התש"ח-1948.

ברון, עילת הפיטורים היתה קרוב לוודאי פוליטית, ונבעה בין היתר משיכום הארגוני של המפוטרים בתקופת המנדט לאצ"ל וללח"י.⁶⁸ ביחס לשוטרים שאינם יהודים המידע ברור פחות, אך בדין וחשבון שפרסמה המשטרה לסיכום שנת 1948 נכתב כי "את הגרעין הראשון של משטרת ישראל היוו השוטרים והקצינים היהודים של משטרת המנדט".⁶⁹ בהנתן מיעוט המקורות שעלה בידי לאתר בנושא זה, עדיין נדמה כי רב הנסתר על הגלוי בכל הנוגע לקורותיהם של שוטרים מקבוצות מיעוט עם פקיעת המנדט. יחד עם זאת ניתן לשרטט תמונה חלקית מתוך כמה תיאורים על סוגי פיטורים שונים. דוגמה לפיטורים אפשר למצוא בהשתלשלות האירועים המתוארת במכתבו של עטאללה גנדור לשר המיעוטים והמשטרה. גנדור כתב כי שירת כקצין משטרה במחלקת הפיקוח על הגבולות בנמל חיפה, והמשיך למלא את תפקידו במסירות גם לאחר הכרזת המדינה. בסוף חודש מאי קיבל הודעה בדבר הפסקה זמנית של עבודתו ממנהל מחלקת העלייה בסוכנות היהודית. לא ברור מדוע נשלח המכתב בידי הסוכנות היהודית ולא בידי המשטרה, אך הוא כלל הבטחה להחזירו "כעבור יומיים או שלושה". לאחר שישה חודשים שבמהלכם לא מולאה הבטחה זו, פנה גנדור לשר, והביע תקווה כי השר יענה לבקשתו בתור "מקור הצדק והיושר ומחסה לעשוקים".⁷⁰

מכתב נוסף הופנה לראש הממשלה בפברואר 1949 בידי כמה תושבי נצרת ששירתו במשטרת המנדט, שבו תיארו כיצד המשיכו למלא את תפקידם שבוע ימים לאחר כיבוש העיר ללא שכר, אך בסיום השבוע נתמנו שלושים איש לתפקידים שונים במשטרה ללא התחשבות בקריטריונים כגון יכולת או גיל. את גורלם שלהם ושל אחרים תיארו כך: "ליתר ניתנו מכתבים, חתומים ע"י סגן מפקד משטרת נצרת, ובהם נתבקשו לחכות לשעת הצורך. אנו מחכים עד כה".⁷¹

שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרה העברית

מלמטה: בקשות אזרחים מקבוצות מיעוט להתגייס למשטרת ישראל עם הקמתה

בראשית דרכה אותתה המשטרה לקבוצות המיעוט כי האפשרות לבוא בשעריה פתוחה, לפחות לכאורה. עדות לכך אפשר למצוא במסיבת העיתונאים שקיים מפכ"ל המשטרה

68 ברון "המרירות שלא פגה", לעיל ה"ש 12.

69 משטרת ישראל דין וחשבון שנתי תש"ח-תש"ט 1948, 7 (1949) (להלן: דו"ח שנתי 1948).

70 מכתב מעטאללה ג'ורג' גנדור, לבכור-שלום שטרית, שר המיעוטים והמשטרה הישראלית (1.2.1949), א"מ ג-298/96 "עטאללה גנדור".

71 מכתב מג'רייס חנה סלאמה, לדוד בן-גוריון, ראש ממשלת ישראל (14.2.1949), א"מ ג-300/39 "סאמי קופטי" (להלן: א"מ ג-300/39).

במאי 1948, יומיים לאחר הכרזת העצמאות, עת מסר כי "למשטרה יתקבלו ברצון אף ערבים שירצו להצטרף".⁷² בעיתון "הצפה" פורסמו דבריו של סהר, כי "השוטרים הערבים במשטרת ישראל ייהנו מכל הזכויות והדרגות רק יקפידו על לויאליות כשרון וניקיון כפיים".⁷³ עם זאת, בפועל, שוטרים ערבים ששירתו במשטרת המנדט וניסו להתגייס בתקופה זו, נדחו ברובם על הסף. המעטים שהתקבלו, כפי שצוין בדו"ח המשטרה לשנת 1948, היו שוטרים ששירתו במשטרת המנדט, והתגוררו ביישובים אשר "שוחררו מידי האויב ונשארו בהם אנשי מיעוטים ערבים".⁷⁴ כך למשל בנצרת הוקמה באוגוסט 1948 יחידה שהורכבה משוטרים ערבים, אשר בראשה עמד קצין ערבי, אך הם היו כפופים לקצין יהודי.⁷⁵

גישה הפוכה לזו של מפכ"ל המשטרה, הציג שר המשטרה בכור-שלום שטרית בשידור רדיו באוגוסט 1948. שטרית הודה כי נרשמה התעניינות מצד קבוצות המיעוט להתגייס, והמשטרה אף נעתרה לחלק מהפניות, אך סייג ואמר כי "עדיין לא הגיעה השעה לשיתוף המיעוטים במשטרת ישראל". שטרית טען כי מדובר במדיניות זמנית וכי בבוא העת הם יוכלו להשתלב, בפרט באזורים שבהם מצוי ריכוז גבוה של קבוצות מיעוט. הוא הוסיף כי המשטרה תשתדל "למצוא בתוכם אנשי מידות ויושר שיהיו נאמנים לתפקידם".⁷⁶

גם בחודשים הבאים המשיכו להגיע בקשות של צעירים בני קבוצות מיעוט להתגייס למשטרה, והן שתעמודנה במרכז פרק זה. הבקשות, המצויות בארכיון המדינה, טרם נחקרו עד היום, והן כוללות מידע רב ומרתק על הפונים, על בקשותיהם ועל הנימוקים השונים שהציגו לגיוסם. הבקשות הוגשו ברובן בין החודשים ינואר-פברואר 1949, כנראה בעקבות שוך קרבות מלחמת העצמאות.⁷⁷ עשרות רבות של מכתבים נשלחו, ורובם יועדו לראש הממשלה, לשר המשטרה (שהיה גם שר המיעוטים) ולמשרד המיעוטים. מדוע פנו בני קבוצות המיעוט שביקשו להתגייס למשטרה לגורמים בכירים אלה דווקא ולא ללשכות הגיוס כמו כל אזרח אחר? אומנם, באותן השנים בני קבוצות המיעוט שהגישו מועמדות לעבודה נדרשו לפנות למשרד לענייני מיעוטים, בצירוף ממליצים שיעידו על נאמנות וחריצות המועמד,⁷⁸ לכן אין תמה שהפנייה נעשתה באופן זה גם במקרה

72 "כיצד תאורגן המשטרה העברית" על המשמר 16.5.1948, 2.

73 "משטרת ישראל על מטה ומחלקותיה" הצפה 25.5.1948, 1.

74 דו"ח שנתי 1948, לעיל ה"ש 69.

75 "הוקמה משטרה ערבית בנצרת" הבקר 2.8.1948, 4; כן ראו אריה גלבלום "מסע בין ערביי ישראל" הארץ 26.11.1948, 3.

76 "שידור מר שיטרת ברדיו קול ישראל ביום שלישי 10.8.1948", 2. א"מ ג-5436/15 "המשטרה - משרד המשטרה".

77 בן אריה ההיסטוריה של ארץ-ישראל, לעיל ה"ש 44, בעמ' 262.

78 להרחבה על פעילות המשרד ראו אלינה קורן "כוונות טובות: קווים לדמותו של משרד המיעוטים

דנן, עם זאת, אפשר להעלות שתי השערות נוספות: האחת, כי פעלו בדרך זו מכיוון שחששו כי מעמדם המיוחד כמיעוטים החשודים מטעמים ביטחוניים יוביל לדחיית בקשתם על הסף. אפשרות שנייה קשורה לזהותו של שטרית עצמו. העובדה ששירת במשטרת המנדט, בין היתר כמפקד בבית הספר לשוטרים, סייעה אולי להיווצרות היכרות או אף קשרים אישיים בינו לבין חלק מהם.⁷⁹ זאת ועוד, שטרית, שאף דיבר את השפה הערבית על בוריה, נודע ביחסו הידידותי לערבים.⁸⁰

חלק מהבקשות נכתבו על ידי פונה יחיד, ובמקרים אחרים היו אלה בקשות קבוצתיות. השכלת הפונים לא צוינה אך באותה עת היא לא הייתה קריטריון לקבלה, שכן נכון לשנת 1949, כמחצית מחניכי מחזור א' בבסיס האימונים המשטרתי בשפרעם לא השלימו את לימודי התיכון.⁸¹

לעיתים כתב גורם שלישי בשם המבקש או המבקשים אל הנמען. כך למשל פנה מחמוד אלמודי בבקשה שיחזירו את בנו למשטרה, לאחר שזה שירת במשטרת המנדט וצבר ניסיון.⁸² חלק מהבקשות נכתבו במקור בערבית, קרוב לוודאי בשל חוסר שליטתם של הכותבים בשפה העברית בצורה שוטפת, והן תורגמו לעברית על ידי המשרד לענייני מיעוטים.

הנימוקים שהציגו הפונים לכדאיות שבגיוסם היו מגוונים: היו שהצביעו על התועלת שתצמח למשטרה מקבלתם לתפקיד, בשל היכרותם עם השפה, התרבות ומנהגי קהילתם. אחרים ניסו לשכנע כי ניסיונם במשטרת המנדט ואיכותם יסייעו למשטרה. כך למשל כתב מעיוף חורי כי שירת במשטרת המנדט, וכי אין לו ספק שממליצים מקרב הקהילה יאשרו את התאמתו: "אם אבקש מהם תעודה על התנהגות טובה בלי ספק שאשיג בכך עדיפות על כולם".⁸³ אחרים הדגישו את הסיבות האישיות, בראש ובראשונה את מצוקתם הכלכלית כסיבה שתצדיק את גיוסם: המצב הכלכלי הקשה בישראל בשנים אלה, ובפרט בקרב קבוצות המיעוט,⁸⁴ הוביל לחיפוש אחר ביטחון

14 במאי 1948 - 1 ביולי 1949" קתדרה 113, 127 (2008).

79 ראו למשל מכתב מסהרי יחיא אלאמין, לבכור-שלום שטרית, שר המיעוטים (ללא ציון תאריך), א"מ ג-300/39, לעיל ה"ש 71 (להלן: מכתב אלאמין לשטרית). אלאמין מבקש למנות את בנו לתפקיד כלשהו במשטרת ישראל ומציין כי בנו למד בבית הספר לשוטרים בתקופת המנדט, "כשהיה שר-המיעוטים קצין משטרה ומנהל ב"ס זה".

80 יחזקאל סהר סיפור חיי: זכרונות המפכ"ל הראשון של משטרת ישראל 102 (1992).

81 משטרת ישראל דין וחשבון שנתי תש"ט-תש"י 1949, 10 (1950).

82 מכתב אלאמין לשטרית, לעיל ה"ש 79.

83 מכתב מהווקף הרומי הקתולי, למ"מ שר המיעוטים בחיפה (3.2.1949), א"מ ג-299/20 "מעיוף חורי".
 כותרת המכתב: "בקשה לחזור למשטרה".

84 תמר גו'נסקי בין נישול לניצול: שכירים ערבים - מצבם ומאבקהם 75 (2014) (להלן: גו'נסקי בין נישול לניצול).

כלכלי ויציבות בשירות המדינה. נימוקים נוספים שאפשר לאתר מבין השיטין הם חיפוש אחר עבודה מעניינת וביטוי תחושת הזדהות והשתייכות למדינה החדשה, גם אם זו נכפתה עליהם. נימוק אישי שונה באופיו שלח מואיד סאלח אבו רקן, אזרח דרוזי מעוספיה, שביקש להתגייס למשמר הגבול, וציין כי אחיו נהרג במלחמת השחרור.⁸⁵ נימוק זה הצביע, אולי, על הדרך שבה ראה את חובה המוסרי של המדינה כלפיו, ואת הדרך הראויה לפירעונו.

מכתבים אחדים כרכו בין כמה שיקולים שונים. כך למשל, במכתב שנזכר לעיל, אשר נשלח בפברואר 1949 על ידי כמה מתושבי נצרת, ציינו הכותבים את ניסיונם המקצועי במשטרת המנדט, את מצבם הכלכלי הקשה, ואת התועלת שתהיה בשימוש בכישוריהם במקומות שנכבשו על ידי צה"ל ובהם מתגוררים ערבים.

גם לאחר כיבוש ישראל את נצרת [...] נשארנו כאן והמשכנו למלא את תפקידנו שבוע ימים, בלי תשלום [...] כבודו יודע שמצבו החומרי של פקיד הנשאר ללא עבודה משך החודשים הארוכים האלה נפגע קשה [...] צבא ישראל כבש מקומות שבהם מתגוררים ערבים. ומכאן שיש צורך לקלוט אותנו בכוחות המשטרה [...] במקומות אלה.⁸⁶

בקשות לגיוס שהגיעו למשרד המיעוטים הופנו למפקד המשטרה במחוז הרלוונטי. כך למשל, בפברואר 1949 פנה משרד המיעוטים בצפת למפקד המשטרה במחוז הגליל-טבריה כהאי לישנא:

נודע לנו שלמשטרת המחוז יש צורך בשוטרים ערבים שימלאו תפקידים בתחנות המשטרה שיוקמו בכפרי המיעוטים והיות ופנו אלינו כמה צעירים מבין אנשי המיעוטים [...] וביקשו שנמליץ עבור קבלתם למשטרה הישראלית - רוב צעירים אלו הם מבני העדה הנוצרית [...] יודעים קרוא וכתוב, בחלקם מדברים עברית גם שפות זרות, מהם שרתו בממשלת המנדט בתור שוטרים ופקידים - לכן במקרה של צורך במועמדים בשרות המשטרה מבין אנשי המיעוטים תואילו נא לפנות למשרדנו בעניין זה.⁸⁷

85 ראו מכתב מדוד ברטוב, מזכיר לשכת נשיא המדינה, ללשכת היועץ לענייני ערבים (12.1.1954), א"מ פ-2002/60 "יצחק בן צבי - צלח אבו רקן".

86 מכתב מג'רייס חנה סלאמה, לדוד בן-גוריון, ראש ממשלת ישראל (14.2.1949), א"מ ג-300/39, לעיל ה"ש 71.

87 מכתב ממנהל משרד המיעוטים בסניף צפת, למפקד המשטרה במחוז הגליל (27.2.1949), א"מ ג-310/48 "גיוס המיעוטים למשטרה". כותרת המכתב: "ענייני מיעוטים".

בתגובה לפנייה זו ולפניות מחודש מרץ שבהן נמסרו ככל הנראה רשימות מועמדים פוטנציאלים, ענה משרד המשטרה כי "מועמדות מגישי הבקשות [...] תבוא בחשבון ברגע שגיוס בני המיעוטים יעלה על הפרק".⁸⁸

נכונות האזרחים הערבים להשתלב במשטרה באה לידי ביטוי גם מעל בימת הכנסת. כך למשל בשאלתה של חבר הכנסת פארס חמדאן לשר המשטרה באוגוסט 1952 נשאל השר האם "יש בדעת המשטרה להסתייע [...] בנכונותם של תושבים מהמשולש להתגייס לכוחות המשטרה". השר השיב כי ישנן מגבלות תקציביות לעניין זה אך "לכשתהיה אפשרות יושם לב למשאלתו של השואל".⁸⁹

חיילים משוחררים מקרב קבוצות המיעוט, או כאלה שתמכו במדינה שבדרך טרם הקמתה, היו בעלי הסיכוי הטוב ביותר להתגייס למשטרה. מדיניות זו עולה ממכתביו השונים של גיורא זייד ממשרד המיעוטים,⁹⁰ שנלוו לפניות ולהמלצות שונות. כך למשל כתב על אחד המועמדים, ג'דען עמשי, כי "היה מראשוני משתפי הפעולה איתנו מבין הדרוזים באופן מעשי עוד בזמן שהניצחון לא נראה באופק".⁹¹ במכתב אחר כתב זייד למפקח המשטרה המחוזי כי "לפי שמועות שהגיעו אלינו הנך עומד לגייס שוטרים ערבים למשטרה. אנו מבקשים בזה להכניס לרשימה גם חיילים דרוזים משוחררים, שלהם זכות הקדימה בקבלת המשרה".⁹² דברים ברוח דומה כתב אמנון ינאי, מפקד יחידת המיעוטים, שביקש שגיוס הדרוזים למשטרה ייעשה בהתייעצות עימו "מתוך התחשבות בזכויות חיילים משוחררים ומתוך בדיקת מהימנות המועמדים".⁹³ ממכתב תגובה שהוציאה מאוחר יותר המשטרה, התברר שבאותה העת גויסו למשטרה רק צ'רקסים ששירתו בצה"ל.⁹⁴

לעומת זאת, בני קבוצות מיעוט - ובכללם דרוזים שלא שירתו בצה"ל - התקשו ככל הנראה להתגייס למשטרה. במכתב ששלח יהושוע פלמון, היועץ לענייני ערבים

88 שם (ההדגשות הוספו).

89 שאלתא מס' 549 מטעם חבר הכנסת פארס חמדאן בעניין "מצב הביטחון במשולש" 17.8.1952.

90 גיורא זייד היה בנו של אלכסנדר זייד, אחת הדמויות הבולטות בעלייה השנייה. לימים הפך גיורא זייד ליועץ ראש הממשלה לענייני ערבים והיה שותף להקמת יחידות צבא דרוזיות ובדואיות. ראו סלמאן פלאח הדרוזים במזרח התיכון 227 (2000).

91 מכתב מגיורא זייד, משרד המיעוטים סניף חיפה, למפקח המשטרה המחוזי בחיפה (11.5.1949) בעניין "גיוס דרוזים למשטרה", א"מ ג-1318/20 "יחידת המיעוטים הדרוזית".

92 מכתב מגיורא זייד, משרד המיעוטים סניף חיפה, למפקח המשטרה המחוזי בחיפה (25.4.1949) בעניין "חיילים דרוזים משוחררים", שם.

93 ראו מכתב מאמנון ינאי, מפקד יחידת המיעוטים, ליהושוע פלמון, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (31.5.1950), א"מ גל-17117/42 "גיוס בני מיעוטים לצבא ולמשטרה".

94 ראו מכתב מישראל אליהו, קצין גיוס ראשי של מטה המשטרה, ליהושוע פלמון, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (8.6.1950), שם.

במשרד ראש הממשלה, אל מפכ"ל המשטרה סהר ביוני 1953 כתב פלמון כי:

לאחרונה הרימו ראש בעדה הדרוזית אותם האלמנטים הסוברים כי אין להזדהות יתר על המידה עם מדינת ישראל ובעיקר עם צה"ל ומטיפים לאי התגייסות. אלמנטים אלה מנסים לגייס את הצעירים הדרוזים למשטרה הנותנת תנאים טובים וכן הואיל ואין הדבר מתפרש כהזדהות בולטת עם ישראל. לדעתי יש להימנע מלגייס למשטרה דרוזים אלא אם כן הנם ממשוחררי היחידה הדרוזית או לפי המלצת מפקדת גדוד המיעוטים.⁹⁵

במכתב התגובה של יוסף נחמיאס, סמפכ"ל המשטרה דאז, נמסר כי אכן המשטרה אינה מגייסת דרוזים שלא שירתו בצה"ל, וכי גיוס שלהם למשמר הגבול התרחש רק בכמה מקרים חריגים: בנו של נכה מלחמה ושני אנשים נוספים שזכו להמלצת שירותי הביטחון.⁹⁶

מלמעלה: התעצבותה של מדיניות גיוס אזרחים מקבוצות מיעוט לשורות המשטרה בשנים הראשונות

לצד "גורמי הדחיפה" שהוצגו לעיל, והובילו אזרחים מקבוצות מיעוט לפנות למשטרה בבקשה להתגייס לשורותיה, נמצאו גם "גורמי המשיכה", שיצרו את הביקוש לשירותם במשטרה. חלקם צפו ועלו בדיונים כבר בוועדת המצב, אחרים התבררו לאחר הקמת המדינה.

החתיירה ליצירת ממשל חדש, ממלכתי, ויש הטוענים גם כזה שיהיה נאמן למפא"י בלבד, הובילה לשורה של החלטות שיושמו בשנים הראשונות, לרבות פירוק הפלמ"ח,⁹⁷ ופיטורים במשרדי הממשלה החדשים שהיו מורשת המנדט, ובעיקר מן המשטרה.⁹⁸ שוטרים מקבוצות המיעוט אומנם נבחנו בעין חשדנית, לאומית-ביטחונית בעיקר, אך יתרונם המרכזי, ממש כמו ביחס למרבית העולים החדשים, היה הידיעה הברורה כי לא השתייכו לארגוני הפורשים, שאת כניסתם למוקדי הכוח במדינה ניסתה מפא"י למנוע.

95 מכתב מיהושע פלמון, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה, ליחזקאל סהר, המפקח הכללי (23.6.1953), שם.

96 מכתב מיוסף נחמיאס, סמפכ"ל המשטרה, ליהושע פלמון, היועץ לענייני ערבים במשרד ראש הממשלה (1.7.1953), שם.

97 אניטה שפירא מפיתורי הרמ"א עד פירוק הפלמ"ח: סוגיות במאבק על ההנהגה הבטחונית 50-65 (1985).

98 ברון "המרירות שלא פגה", לעיל ה"ש 12.

על אף החשש שהביע מאירוביץ, חבר הוועדה, כי המשטרה "תופיע ככוח כובש לגבי הערבים",⁹⁹ בפועל חל עירוב תחומין בין המשטרה לצבא: חיל הספר, ולאחר מכן מג"ב, פעלו כנגד מי שביקשו להיכנס לישראל שלא כדין,¹⁰⁰ חיילים אכפו את מדיניות הצנע בשטחי הממשל הצבאי,¹⁰¹ ושוטרים עצרו את מי שהפרו את הגבלות התנועה שהוטלו על אזרחים ערבים בתחומי הממשל הצבאי.¹⁰² כפי שצוין לעיל, על אף הביקוש הגדול של אזרחים ערבים צעירים להתגייס לצה"ל, הוחלט בסוף העשור הראשון שלא לגייסם.¹⁰³ המדיניות במשטרה הייתה שונה: בפני אזרחים ערבים הוערמו מכשולים רבים יותר מאשר בפני אזרחים אחרים בעת ניסיונם להתגייס לשורותיה, אך הדלתות לא נסגרו כליל בפניהם.

המדיניות שהתעצבה לבסוף הייתה יוזמה שגיבשו מפקדים זוטרים בשטח, ולא תוצר החלטות שהתקבלו בדיוני ועדת המצב, בישיבות ממשלה, או בסגל הפיקוד הבכיר של המשטרה. המדיניות שהתגבשה בפועל נבעה מן הקשיים ומהאילוצים שאפיינו את שנותיה הראשונות של המשטרה, וינקה את חיותה מפרגמטיזם שהתבסס על שני נדבכים: האחד, המחסור הקבוע בכוח אדם, שממנו סבלה משטרת ישראל בתקופה זו, בשל תנאי ההעסקה הקשים שאפיינו אותה.¹⁰⁴ השני, שבו אתמקד בתת-פרק זה, היה הצורך המקצועי שעליו ענו שוטרים מקבוצות מיעוט: הבנת השפה והתרבות של אזרחים מקהילתם, ובעיקר בערים ובכפרים שסופחו למדינת ישראל, שיכלה לסייע באכיפת החוק.

מפרוטוקול ישיבה סגורה שהתקיימה במשרד המשטרה בנובמבר 1948, אפשר להבין את עומק הלבטים שליוו את עיצוב המדיניות. במהלך הישיבה אמר מפקד המשטרה: "כאשר החילונו להתעסק בשטחים כבושים חשבנו כי יש צורך בערבים", אך הוסיף:

99 ראו לעיל, ה"ש 23

100 לבנקרון "בין גלוי לנעלם", לעיל ה"ש 27, בעמ' 148.

101 מרבית היישובים הערביים בשטח הממשל הצבאי היו יישובים כפריים וסיפקו מזון לעצמם, אך התקיים גם מסחר בין תושביו לבין אזרחים יהודים במסגרת השוק השחור. סוגיה זו, המסקנת כשלעצמה, לא נחקרה עד היום, אך קיימים כמה פסקי דין המתעדים אותה באופן אנקדוטלי. ראו למשל ע/52/22 גנל נ' התובע הצבאי הראשי קובץ פסקי דין נבחרים של בית הדין הצבאי (1951-1953). ראו גם קרן נחמן מישאלוף "1952 - פרשת הירי בילד ממוצא ערבי על רקע הפרת מדיניות הצנע" מיזם השבעים חלק א (1948-1957) (הפרקליטות הצבאית, 2019). פסק הדין עוסק בעניינו של חייל שירה בילד ערבי על שפעל בניגוד למדיניות הצנע; בעניין מטר מתוארת פרשה שבמסגרתה "שלושה נוטרים בתפקיד של שוטרים", תושבי טירה, סחרו במזון בשוק השחור. ע"פ 59/54 מטר נ' היועץ המשפטי לממשלת ישראל, פ"ד ח 886 (1954).

102 שרה אוסצקי-לור "הממשל הצבאי כמנגנון שליטה באזרחים הערבים - 1948-1958" המזרח החדש מג 103 (2002).

103 ראו לעיל, הטקסט שבסמוך לה"ש 16-20.

104 נעמי לבנקרון "אהיה אני המרטין לותר קינג של המשטרה": איסור התארגנות של שוטרים בישראל והשפעתו על זכויותיהם כעובדים" משפט, חברה ועבודה טז 27 (2020).

"אולם כעת אנו בספק אם מותר לתת לערבי סטטוס של שוטר כי אין אנו יכולים לדעת איך הוא ינצל את מעמדו. השוטר נמצא בחזיתות [...] ויש לו רשות כניסה למקומות רבים". משפט זה העיד על הצורך בגיוסם, מחד גיסא, ועל חוסר האמון ששרר כלפי השוטרים הערבים מצד הפיקוד הבכיר, מאידך גיסא. לאור זאת, התקבלה החלטה על יצירת "מעמד ביניים" עבור שוטרים אלה: "סיכמנו שהערבים לא יגויסו למשטרה אלא יהיו מעין שומרים של משרד המעוטים [כך במקור] וגם את משכרתם יקבלו ממשרד המעוטים".¹⁰⁵ מעמד הפחות לא אמור היה להקרין כלפי הציבור הערבי שכן לפי סהר "לגבי האוכלוסיה הערבית יש להם מעמד של שוטר". נוסף על כך, התקבלה החלטה עקרונית שלכל קבוצת שוטרים ערבים יוצמד קצין יהודי.¹⁰⁶ בתזכיר שתואר את פעולות המשטרה עד נובמבר 1948 ניכר שהעמדה שהציג סהר בישיבה הפכה חיש מהר למדיניות ואף לנרטיב:

בעקבות הכיבושים של צבא ההגנה לישראל, נכללו בשטח שיפוט ישראל שטחים מסוימים מאוכלסים ע"י ערבים. הדבר הכריח את משרד המשטרה להחליט על הקמת יחידות משטרה ערביות שתפעלנה כיחידות עזר של משטרת ישראל. הקימונו משטרה ערבית ביפו ובנצרת ובקרוב תוקם יחידת משטרה גם בעכו. הפיקוד עליהן נמצא בידי קציני משטרה יהודים.¹⁰⁷

תזכיר זה משקף את מערך האיזונים והבלמים שנוצר על ידי המשטרה, שעיצבה את מדיניותה "תוך כדי תנועה" ומתוך כורח שעלה מן השטח: מצד אחד, גיוס השוטרים הערבים היה על פי הגורמים המקצועיים הכרח בל יגונה, שעליו מלמדת המילה "הכריח" בתזכיר. בקרב השוטרים היהודים הלך וגדל מספרם של העולים החדשים מאירופה שהעברית לא הייתה שגורה בפיהם, ובוודאי שלא הערבית, ולפיכך לא יכלו לבצע את תפקידם באופן מיטבי במרחב זה. באשר לעולים בני עדות המזרח שהערבית הייתה שפת אימם - לא נמצאו עדויות לניסיונות לגייסם למשימה זו; מצד שני, נקבע מנגנון פיקוד שנועד לאזן את המצב ולהבטיח פיקוח הולם, בדמות קצינים יהודים. אזכורים בדבר הצורך המקצועי בגיוס אזרחים בני קבוצות המיעוט למשטרה הופיעו בדו"חות פנימיים ובמאמרים שפורסמו בתקשורת בשנת 1948. כך למשל המושל הצבאי של נצרת אלישע סולץ, חבר מפ"ם ואיש המשרד לענייני מיעוטים,¹⁰⁸

105 פרוטוקול ישיבה שהתקיימה במשרד המשטרה (1.11.1948), א"מ ג-304/58 "משרד המשטרה" (להלן: פרוטוקול הישיבה, א"מ ג-304/58).

106 שם.

107 "תזכיר על פעולות המשטרה" 22.11.1948, שם (ההדגשות הוספו).

108 בני מוריס לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949, 271 (1991).

טען בפני שר המיעוטים והמשטרה בביקורו בעיר כי שוטרים ערבים יוכלו "לסייע לחיפוש ולזיהוי של מבוקשים" באזור נצרת.¹⁰⁹ ואומנם, באותו חודש פנה שר המשטרה למנהל משרד המיעוטים והציע להקים כוח משטרה שיורכב משוטרים יהודים, ערבים דרוזים וצ'רקסים "לשם שמירה על הרכוש והנפש של התושבים הערבים" באזור חיפה, טבריה ונצרת,¹¹⁰ זאת מאחר שתושבי הכפרים באזור "מסרו את נשקם לצבא ישראל ונמצאים מחוסרי הגנה נגד מפרי החוק".¹¹¹ כחודשיים לאחר מכן החלו לפעול שוטרים בני קבוצות מיעוט בפיקודו של קצין ערבי בתחנת המשטרה המקומית.¹¹² במסגרת יוזמות מקומיות נוספות דומות אפשר לציין גיוס שוטרים ערבים לתחנת המשטרה שנפתחה בחיפה,¹¹³ והקמת תחנת המשטרה ביפו ששירתו בה 35 שוטרים ערבים מקומיים.¹¹⁴ תיעוד נוסף לצורך המקצועי בהעסקת שוטרים ערבים מצוי בפנייתו של מושל רמלה למשרד המיעוטים, שכתב: "סבורני שמבחינת האינטרסים של הערבים מוטב שעבודת השמירה [...] תעשה תחת כוח אדם ערבי העומד תחת פיקודו הישיר והבלתי אמצעי של [כך במקור] משטרת ישראל".¹¹⁵ מה שכונה על ידי מושל רמלה "עבודת השמירה", היה, למעשה, עבודת השיטור. עם זאת, למיטב ידיעתי, במקרה זה לא מונה קצין יהודי לפקח על עבודתם. גם בעכו הועסקו שוטרים ערבים כבר בחודש אוגוסט 1948, בעיקר למניעת מעשי ביזה.¹¹⁶

גיוס שוטרים מקבוצות מיעוט הלכה למעשה

בשנים הראשונות להקמת המדינה, מספרם של שוטרים מקבוצות מיעוט הלך וגדל לאיטו: 62 איש (מתוך 1820 שוטרים) בסוף שנת 1948, 178 איש (מתוך 2856 שוטרים) בסוף שנת 1949 ו-180 איש (מתוך 3376 שוטרים) בסוף שנת 1950. בסוף שנת 1951

109 מוסטפא עבאסי "עתות סופה: נצרת והממשל הצבאי 1948-1949" עיונים בתקומת ישראל 22, 399, 403 (2012). מבוסס על דו"ח מביקור שר המיעוטים בנצרת, 19.7.1948, א"מ ג/44/308, "נצרת כללי דו"חות".

110 מכתב מגד מכנס, מנכ"ל משרד המיעוטים, לבכור-שלום שטרית, שר המשטרה (26.8.1948) בעניין משטרה רוכבת-ממונעת, א"מ ג-307/53 "משטרה רוכבת-ממונעת".

111 פרטי כל של הישיבה הדו-שבועית של משרד המשטרה (10.8.1948), א"מ ג-5436/15 "המשטרה - משרד המשטרה".

112 "100,000 ערבים במדינת ישראל" דבר 10.11.1948, 4.

113 תמיר גורן "פועלם של מוסדות השלטון בחיפה לשילוב המיעוט הערבי במרקם העירוני בשנים 1948-1950" עיונים בתקומת ישראל ה 321 (1995).

114 "הופעלה משטרה ערבית ביפו" המשקיף 27.8.1949, 6.

115 מכתב משלמה אושרוב, מושל רמלה, לגד מכנס, מנכ"ל משרד המיעוטים (27.12.1948), א"מ ג-297/5 "סדרי החיים של האוכלוסייה הערבית".

116 דוד זכאי "בעכו - החיים כרגיל" הצפה 3.8.1948, 2.

השתנה המצב ומספר השוטרים מקבוצות המיעוט עלה באופן משמעותי ועמד על 318 איש, זאת, ככל הנראה, בשל פיזור היחידה הדרוזית בצבא במהלך שנת 1950 וסיפוח חלק מחבריה לשורות המשטרה במהלך השנה שלאחריה.¹¹⁷ בשנת 1952 עמד מספרם על 330.¹¹⁸

' קרן, ראש אגף המינהלה ועוזר המפקח הכללי, טען אומנם בשנה זו כי "גיוס אנשים מבני המיעוטים לשרות המשטרה נעשה תוך התעלמות מדתו של המועמד [...] תכונותיו האישיות ועברו בלבד מובאים בחשבון בעת בחירת המגויסים".¹¹⁹ עם זאת, באותו המסמך ממש הופיעו נתונים על אודות שוטרים מקבוצות מיעוט המשרתים במשטרה: 183 דרוזים וצ'רקסים, לעומת 150 ערבים.¹²⁰ חבר מפלגת מפ"ם משה ארם קבל על כך בדיון שנערך בכנסת בפברואר 1953: "לא אגזים אם אומר, שכלפי המועמדים הערביים לשרות במשטרה נוהג משרד-המשטרה במידת צנע קפדנית מאד, אם כי הישוב הערבי מהווה כ-15% מכלל הישוב. לפי חשבון זה, מספר השוטרים הערבים צריך היה להיות בערך 700".¹²¹

בשנת 1953 החל גיוס השוטרים מקבוצות המיעוט לצבור תאוצה, ומספרם הגיע ל-417 איש, ששירתו לצד 5550 שוטרים יהודים. זאת, בין היתר, בשל העובדה שבשנה זו הצטרפו יחידות משמר הגבול למשטרה כחטיבה נוספת שלה, ומספרם של השוטרים הדרוזים בהן היה גבוה יחסית.¹²²

פנחס קופל, מפקדו הראשון של משמר הגבול ולימים המפקח השלישי, הודה בנאום שנשא בשנת 1968, כי "עם הקמת משמר הגבול היו ספקות רבים בקשר לאפשרות הקמת יחידה בה ישרתו יהודים ודרוזים כאחד".¹²³ עם זאת, המגמה לא נותרה בעינה, וידעה עליות ומורדות: בשנת 1954 ירד מספרם של השוטרים מקבוצות המיעוט ל-381 ובשנת 1955 חלה ירידה נוספת במספרם ל-373.¹²⁴ בשנה שלאחר מכן חלה עלייה

117 ליאב אורגד "המיעוט הערבי בישראל וחובת שירות הביטחון" המשפט יא 381, 391 (2007).
118 נתונים על מספרי השוטרים בשנים אלה ניתן למצוא כאן: משטרת ישראל דין וחשבון שנתי תשי"ט-תש"י, 1949, 8 (1950); משטרת ישראל דין וחשבון שנתי תשי"ב-תשי"ג, 1952, 8 (1953).

119 מכתב מ' קרן, עוזר מפקח כללי, ראש אגף מינהלה במשטרה, למשרד המשטרה (15.6.1952), א"מ ל-2289/12 "בני המיעוטים בשורות המשטרה".

120 קשה להעריך מה היו ממדיה של כל קבוצה, שכן דו"חות הלמ"ס בשנים הראשונות כוללים חלוקה לשתי קבוצות בלבד: האחת של יהודים, השנייה "ערבים ואחרים". ראו למשל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שנתון סטטיסטי לישראל 1948-1950, 12 (התש"י). עם זאת, אין ספק כי קבוצת המיעוט הגדולה ביותר הייתה החברה הערבית.

121 פרוטוקול ישיבה מס' 195 של הכנסת השנייה, 790 (24.2.1953).

122 משטרת ישראל דין וחשבון לשנת 1954, 9 (1955). כן ראו "משמר הגבול לשנתו השנייה" דבר 2, 10.10.1954.

123 "הדרוזים העניקו תעודות הוקרה לפנחס קופל" מעריב 24.10.1968, 7.

124 משטרת ישראל דין וחשבון לשנת 1955, 10 (1956). לטענת בריאן רובי, טבח קיביה (1953) הוביל

במספר השוטרים הערבים. זאת, ככל הנראה על רקע כיבוש רצועת עזה באותה שנה, שבעקבותיו נפתחו ארבע תחנות המשטרה שאוישו במהרה על ידי שוטרים דוברי ערבית. הצורך הדחוף בשוטרים דוברי ערבית הביא את עיתון "על המשמר" לספקולציה שלפיה ייתכן כי "במרוצת הזמן תימצא, כנראה, אפשרות להחזיר לעבודה במשטרה הישראלית, חלק מאותם שוטרים ערביים ארצישראליים".¹²⁵ בשנת 1957, בדו"ח סיכום העשור הראשון של המשטרה, נרשם כי משרתים בה 402 שוטרים מקבוצות מיעוט, וכי מספרם עולה בהדרגה.¹²⁶ בשנת 1958 עלה המספר ל-404.¹²⁷

המאפיין הבולט של הנתונים הסטטיסטיים לעיל הוא אחד: לאורך כל תקופת המחקר היה מספרם של כלל השוטרים מקבוצות המיעוט נמוך ממספרם באוכלוסייה. כך למשל בשנת 1948, היו קבוצות המיעוט 17.8% מן האוכלוסייה, ופחות מ-4% מן השוטרים; בשנת 1949 היו קבוצות המיעוט 13.6% מהאוכלוסייה ו-6.2% מהשוטרים; ובשנת 1957 היו קבוצות המיעוט 10.7% מהאוכלוסייה, ו-7.5% מהשוטרים.¹²⁸ עם זאת, כאמור, שיעורם של השוטרים הדרוזים והצ'רקסים במשטרה היה גבוה משיעורן של קבוצות אלה באוכלוסייה, בעוד שיעורם של השוטרים הערבים היה נמוך משיעורם של האזרחים הערבים באוכלוסייה.

אם כך, נתוני העשור הראשון משקפים, קרוב לוודאי, שתי תופעות משלימות: האחת, היסוס שהמשיך להתקיים בפיקוד המשטרה בנוגע לעצם גיוסם של שוטרים מקבוצות מיעוט בכלל, וערבים ובעיקר מוסלמים בפרט; והשנייה, היסוס דומה שהתקיים בעיקר בחברה הערבית, משיקולים לאומיים ואישיים, ביחד ולחוד. קרוב לוודאי גם שהמשטרה העדיפה להימנע מגיוס ערבים בשטחי הממשל הצבאי, מה שהגביל את שיעור המתגייסים. נקודה מעניינת הראויה לציון היא העובדה שלמרות משבר האמון הקשה שנוצר ביחס האוכלוסייה הערבית כלפי המדינה בעקבות טבח כפר קאסם,¹²⁹ לא חלה ירידה במצבת השוטרים מקבוצות המיעוט בין השנים 1956-1957, הסבר אפשרי לכך הוא שחלק ניכר מהמגויסים היו כאמור דרוזים או צ'רקסים, ושניים מהם

לירידה במספר הערבים ששירתו במשטרה, ואילו טבח כפר קאסם הוביל דווקא לגידול במספרם, שכן המחיש לחברה הערבית את הנחיצות בייצוג גם בשורות המשטרה. BRAYAN K. ROBY, THE MIZRAHI ERA OF REBELLION, ISRAEL'S FORGOTTEN CIVIL RIGHTS STRUGGLE: 1948-1966, 33 (2015).

125 "ארבע תחנות משטרה פועלות ברצועת עזה" על המשמר 2.12.1956, 3.

126 משטרת ישראל דין וחשבון לשנת 1957, 16 (1958).

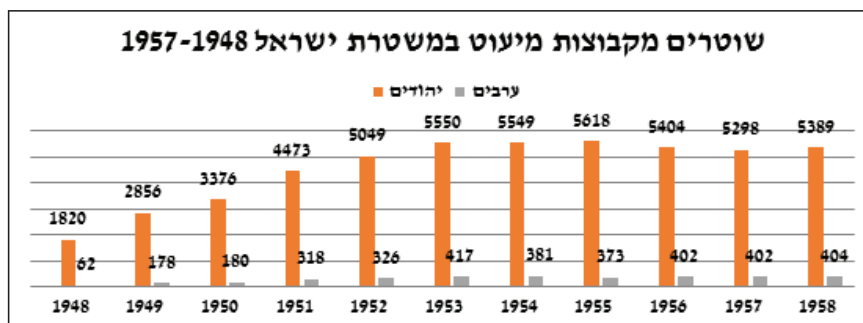
127 משטרת ישראל דין וחשבון לשנת 1958, 12 (1959).

128 ראו דינה גרייצר "בן גוריון, מפא"י וערביי ישראל" העשור הראשון: תש"ח-תשי"ח 151, 155 (צבי צמרת וחנה יבלונקה עורכים, 1995).

129 רוביק רוזנטל כפר קאסם: אירועים ומיתוס (2001); אדם רז טבח כפר-קאסם: ביוגרפיה פוליטית (2018).

אף שירתו במשמר הגבול בעת הטבח בכפר קאסם.¹³⁰ גם ההתנגשויות הקשות בין המשטרה לאוכלוסייה הערבית במהלך מצעד האחד במאי בשנת 1958 בנצרת,¹³¹ לא הותירו את חותמן על מצבת השוטרים בני קבוצת המיעוט בתום השנה.

תרשים 1: שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרת ישראל 1948-1957

הנתונים מבוססים על דו"חות משטרת ישראל משנים אלה.

לאחר הגיוס למשטרה: אתגרים מבית ומחוץ

למרות נכונות המשטרה בעשור הראשון לקלוט שוטרים מקבוצות מיעוט לשורותיה, לאחר שעברו את משוכת הקבלה לארגון, עוד נכונה להם שורה ארוכה של אתגרים. מדינת ישראל זוהתה על ידי רבים מהם עם דיכויים, נישולם ודחיקתם מביתם, מנחלתם ומן האוטונומיה היחסית שהייתה מנת חלקם בתקופת המנדט. עובדה זו הקשתה, קרוב לוודאי, על חלק ניכר מאזרחי קבוצות המיעוט הערבים להתגייס למשטרה, והפכה את הגיוס לשורותיה למורכב יותר עבור אלה שבחרו לעשות כן. גם העובדה שהיו בציבור הערבי מי שראו בהם משתפי פעולה עם ישראל הקשתה עליהם לשקול את אפשרות הגיוס, או ליישמה.

גם המשטרה חשדה בהם, ופקפקה בנאמנותם וביושרם. היא הפלתה אותם בשכר, בתנאים וסיפקה להם לבוש שונה. הציבור בישראל התייחס כלפיהם בחשדנות ולעיתים גם בזלזול מופגן, תוך שימוש בסטריאוטיפים אתניים. על רקע זה, התמודדו שוטרים מקבוצות מיעוט עם מציאות מורכבת, שבמסגרתה גם הם עצמם התחבטו בין שייכותם הלאומית-אתנית לבין זו הישראלית והתקשו, פרקטית ואולי גם סימבולית, בלימוד

130 שני שוטרים צ'רקסים השתייכו לכוחות המשטרה באירוע הטבח עצמו אך זוכו מאוחר יותר מאישום ברצח, ראו "הוקראו עדויות של שלושה מנאשמי הרצח בכפר קאסם" הארץ 11.4.1957, 2.

131 רון חריס המשפט הישראלי - השנים המעצבות: 1948-1977, 130 (2014).

השפה העברית, אף שנראה כי עשו מאמצים כבירים ללמוד אותה.¹³² פרק זה יבחן את שלוש הזירות השונות שבהן נדרשו השוטרים בני קבוצות המיעוט להתמודד על בסיס יומיומי: במשטרה, בקהילתם ובציבור היהודי.

תנאי העסקה מפלים במשטרה

במישור ההצהרתי, נטען כבר במאי 1948 כי שוטרים מקבוצות מיעוט יוכלו להגיע לכל הדרגות במשטרה, וכי לא יהיה הבדל בתנאי השירות, במשכורת ובמדים בין השוטר היהודי לבין השוטר מקבוצות המיעוט.¹³³ זאת, בניסיון להתנער מהנהוג שהשתרש בתקופת המנדט ביחס לשוטרים מקומיים, שהופלו בתנאי העסקתם בהשוואה לבריטים.¹³⁴ החלטות אלה לא יושמו במהרה, אך הדבר לא היה חריג: אפליה שיטתית בשכר של מי שהשתייכו לקבוצות המיעוט הייתה מקובלת באותן שנים גם כלפי הפקידים הערבים אשר שולבו בשירות המדינה.¹³⁵ השוטרים הערבים ועובדי המדינה לא היו היחידים שקופחו בשכרם, בדיון בכנסת טען שר הפנים שפירא בנושא זה כי:

הפועל היהודי יש לו רמת-חיים גבוהה יותר ויש לו הוצאות מרובות ומסים, מה שאין כן הפועל הערבי. אבל אין עיננו צרה. להיפך, אנו גאים על כך שתוך תקופה קצרה של קיום מדינת-ישראל הצלחנו להכניס שוויון של האזרחים הערביים בכל שטחי החיים במדינה, ועל זה גאוותנו.¹³⁶

המידע הקיים בנוגע לשוטרים מקבוצות מיעוט, לכל הפחות, מלמד כי תנאי העסקה הקשים שאפיינו את העבודה במשטרה בשנים אלה, היו קשים אף יותר ביחס לשוטרים מקבוצות המיעוט. הם השתכרו פחות מעמיתיהם היהודים בדרגות המקבילות, ושכרם לא שולם על ידי המשטרה, כי אם על ידי משרד המיעוטים.¹³⁷ נוסף על כך, גם מדיהם וכובעיהם נותרו שונים. באוגוסט 1948 נכתב כי השוטרים הערבים "לבושים לפי שעה

132 ראו "שני חוגים להנחלת הלשון" זמנים 2, 25.10.1954.

133 "פקודת היום הראשונה במשטרה: השלטון הזר חלף" הבקר 2, 25.5.1948; ראו גם "הורכב מטה משטרת ישראל" הארץ 4, 25.5.1948; "משטר חדש במשטרת ישראל" הארץ 4, 8.6.1948.

134 על פערי השכר בין שוטרים יהודים וערבים למול הבריטים במשטרת המנדט ראו שטרית "הידיד שנשכח", לעיל ה"ש 29.

135 שלמה סבירסקי חינוך בישראל: מחוז המסלולים הנפרדים 68 (1990); גו'נסקי בין נישול לניצול, לעיל ה"ש 84, בעמ' 95.

136 הישיבה ה-71 של הכנסת השנייה, 26.3.1952, 1697 (שר הפנים חיים משה שפירא).

137 פרוטוקול הישיבה מתאריך 1.11.1948, א"מ ג-304/58, לעיל ה"ש 105.

מדים של המשטרה הארצישראלית מתקופת המאנדאט".¹³⁸ באופן דומה, 25 שוטרים ערבים שגויסו למשטרה ביפו לא קיבלו תלבושת ותחמושת אלא סרט שעליו כתובת בעברית ובערבית המסמלת את תפקידם, והשוטרים הערבים בנצרת לבשו את מדי המנדט גם לאחר הקמת המדינה, ולא נשאו נשק.¹³⁹ באוגוסט 1949 נזף מזכיר ראש הממשלה במפכ"ל המשטרה על שההוראה להתאים את הכובעים לשוטרים מקבוצות המיעוט לא בוצעה. ונענה כי הפקודה בנדון פורסמה ובוצעה כבר בכל המחוזות.¹⁴⁰ כאשר נדרש במסיבת עיתונאים לנושא אפליית השוטרים הערבים באוגוסט 1948, הבטיח שר המשטרה לתקן את העוול,¹⁴¹ ואמר כי "בבוא העת לא תקופח זכותם במשטרה".¹⁴² בספטמבר 1948 יצא שטרית לסיור באזור הצפון, שבמסגרתו, לפי פרסומים בתקשורת, חילק משכורת ראשונה לשוטרים ולקצינים הערבים במשטרת נצרת. ידיעה שפורסמה בעיתון "הצפה" תיארה את ההפתעה שחשו שוטרי נצרת אשר "לא האמינו שיקבלו במדינת ישראל שכר הוגן".¹⁴³ עם זאת, ספק אם הפרסום היה מדויק: ממכתב שכתב ידן פרומקין, קצין השלישות של המשטרה, באוקטובר 1948, עולה כי שכרם של השוטרים הערבים לחודש ספטמבר לא שולם. פרומקין ביקש ממשרד המיעוטים לטפל בנושא בדחיפות.¹⁴⁴ ייתכן שהשכר ששולם היה שכר חודש אוגוסט, או שדוברות המשטרה פרסמה ידיעה לא מדויקת לעיתונאים, אך בכל מקרה מן המידע העולה ממכתבו של פרומקין נראה כי השכר לא שולם במועדו ובמלואו בתקופה זו. בנובמבר 1948 כתב מזכיר לשכת העבודה הכללית לנצרת והסביבה של שר המיעוטים, לשר שטרית והבהיר לו כי אם המשטרה תשלם לפועלי רכב ערבים שכר נמוך מזה שהיא משלמת לפועלים היהודים, תהיה בכך "הפליה גזעית".¹⁴⁵

ביולי 1949 הודיע המפכ"ל כי המשטרה תשווה את תנאי העסקתם של שוטרים יהודים וערבים,¹⁴⁶ אך בערים בלבד. הוא הודה כי באזורי הכפרים נותרו הפרשי שכר

138 "גרעין למשטרה הערבית" על המשמר 27.8.1948, 6.

139 "ערבים משרתים במשטרה ביפו ובנצרת" המשקיף 11.8.1948, 4.

140 מכתב ממזכיר הממשלה ליחזקאל סהר, מפכ"ל המשטרה (7.8.1949), ומכתב מיחזקאל סהר, מפכ"ל המשטרה, למזכיר הממשלה (17.8.1949), א"מ ג-338/13 "שוטרים ערבים במשטרת ישראל" (להלן: א"מ ג-338/13).

141 "שר המשטרה הבטיח שיפור שכרו של השוטר" המדינה 18.8.1948, 1.

142 השר שטרית גם התחייב כי "כשיבוא השלום יוגדל מספרם של השוטרים והקצינים הערבים מבין אלו שיהיו נאמנים למדינת ישראל", שם.

143 "שוטרי נצרת הערבים מקבלים משכרתם הראשונה - בכסף ישראלי" הצפה 15.9.1948, 4.

144 מכתב מידן פרומקין, סגן המפקח המחוזי וקצין השלישות של המשטרה, למזכיר שר המיעוטים (16.10.1948) בעניין "שוטרי נצרת", א"מ ג-309/1 "משטרה בנצרת".

145 מכתב ממזכיר לשכת העבודה הכללית לנצרת והסביבה של שר המיעוטים, לבכור-שלום שטרית, שר המשטרה (10.11.1948), א"מ ג-309/1 "משטרה בנצרת".

146 "המשטרה תטפל בכל תלונות האזרחים" הבוקר 7.8.1948, 2.

בין שתי הקבוצות,¹⁴⁷ ונימק פער זה בכך ש"שוטר ערבי המקבל שם עשרים וכמה ל"י בחודש נחשב שם לאחד מעשירי הכפר".¹⁴⁸ עם זאת, הבטחתו לא מולאה במהרה: לפי דיווח בעיתון "קול העם" מאוגוסט 1949, סירב קצין משטרה ברמלה באופן שרירותי להעניק לשוטרים ערבים מדים ולהשוות את שכרם כאמור בפקודה. על פי הדיווח "השוטרים, שחיכו כל הזמן בסבלנות למדים ולשכר שווה נקראו ונצטוו לשאת מדים שונים לגמרי והוגד להם שאינם שוטרים אלא שומרים זמניים".¹⁴⁹ תיעוד מארכיון המדינה מגלה כי השוטרים פנו בתלונה לראש הממשלה, בשפה האנגלית, וגוללו את הסיפור מנקודת מבטם: "אנו, השוטרים החתומים מטה [...] ממשטרת רמלה-לוד, הושענו ואוימנו [...] לאור סירובנו לענוד את כובע הברט ואת תלבושת הגפיר באשמה של אי ציות לפקודה [...] אנו מבקשים את התערבותך הדחופה לטובת הגנה על זכויותינו".¹⁵⁰ קיפוחם של שוטרים מקבוצות מיעוט בא לידי ביטוי גם ביחס לזכות לבריאות: רק בשנת 1952 התאפשר להם להיות חברי קופת חולים,¹⁵¹ ואילו עבור השוטרים היהודים עניין זה הוסדר עוד בשנת 1948.¹⁵² במרץ 1952 טען שר הפנים בכנסת כי קיים שוויון מלא בזכויות, בשכר ובדרגות בין השוטרים.¹⁵³

יחס הציבור היהודי לשוטרים בני קבוצות המיעוט

עיון בעיתוני התקופה מלמד שהציבור היהודי התקשה לראות באזרחים מקבוצות מיעוט שהתגייסו למשטרה שווים מן המניין. אולי אפשר לראות בכך המשך של החשדנות כלפי השוטרים הערבים עוד מימי המרד הערבי, רק עשור קודם לכן. בעיתונות צוינה - אולי בהפתעה, אך תמיד בהבלטה - עובדת שירותם הנאמן, כמו גם העובדה שנטלו חלק פעיל בהתמודדות עם המסתננים.¹⁵⁴ לכן, התיאור "ממלאים את תפקידיהם בנאמנות" לא היה מטבע לשון אלא שימוש במונח נאמנות במובנו המקורי והפשוט.¹⁵⁵ ביטויים מסוג זה חזרו על עצמם בכמה הזדמנויות נוספות, ואף הוצעו

147 "סהר: התפקיד החדש אינו מספק את צרכי המשטרה" על המשמר 11.7.1949, 4.

148 ראו גם "2650 שוטרים בארץ במקום המינימום של 3000" חרות 11.7.1949, 4.

149 "הפלייה שרירותית של קצין משטרה ברמלה לגבי שוטרים ערבים" קול העם 22.8.1949, 4.

150 מכתב מנאסר לוטפי, שפיק סוסו, פואד נאסר, חאמד חלילי ואליאס חורי, לדוד בן-גוריון, ראש הממשלה (21.8.1949), א"מ ג-338/13, לעיל ה"ש 140 (המכתב תורגם מאנגלית על ידי מחבר המאמר).

151 "שוטרים בני מיעוטים יוכלו להיות חברי קופת חולים" הארץ 1.12.1952, 4.

152 "שוטרי ישראל בקופת חולים של ההסתדרות" הארץ 2.12.1948, 2.

153 לעיל ה"ש 136.

154 "מסתננים מהמשולש בדין" דבר 3.8.1949, 6; "מסתננים מזוינים נתפסו בידי שוטרים ערבים בשרון" הבקר 3.7.1949, 1; ראו גם "שוטרים בידואים למלחמה במסתננים" הצפה 16.4.1950, 4.

155 י' אופיר "השוטר הישראלי אינו חי חיי אזרח" חרות 15.2.1950, 2.

לנאמנותם הסברים ותשבחות: כך למשל, בתיאור הדרוזים המשרתים במשטרה נטען כי נאמנותם נובעת בין היתר כתוצאה "משנאתם את המושלמים [כך במקור] ומשנאת המוות של המושלמים אליהם".¹⁵⁶ בכתבה על שוטרים מקבוצות מיעוט שפורסמה בשנת 1952 נכתב כי השוטרים המשתייכים לקבוצות מיעוט מגלים נאמנות, בין היתר באמצעות פעילותם הענפה בנושא המסתננים.¹⁵⁷ בהזדמנות אחרת מליץ היושר היה שר המשטרה.¹⁵⁸ מחמאה אחרת כללה גם לעג קל לשוטרים אלה:

הסמלים בתחנות המשטרה הערביות שהובאו במיוחד מהצפון הם מגזע ערבי אמיץ, ומההוראה שהשאיר להם מפקח המשטרה בזמן פתיחת היומן 'לשלוט בצדק, ביושר אך בתקיפות' נתקע במוחם ביחוד החלק האחרון של ההוראה [...] בדרך כלל יש לך הרושם שהשוטרים הערבים ימלאו בנאמנות יתרה את תפקידם פה.¹⁵⁹

אלא ש"נאמנותם" של השוטרים המשתייכים לקבוצות המיעוט נדרשה לעמוד מדי פעם בפעם בניסיון. דוגמאות הממחישות את גודל הקונפליקט שאיתו היו צריכים להתמודד ואת האתגר שבין ההשתייכות הקבוצתית לתפקוד המקצועי הן המקרים שבהם נדרשו להפריד בין ערבים ליהודים בקטטות אלימות שהתפתחו בערים מעורבות. באחד המקרים פרצה קטטה על רקע "קנאתם של כמה אנשי צבא לכבודה של צעירה יהודייה שישבה בין ערבים".¹⁶⁰ שוטרים ערבים שהגיעו למקום נפצעו בניסיון להפריד בין החיילים לבין האזרחים הערבים, ועצרו שלושה חיילים.¹⁶¹ במקרה נוסף, נאלץ שוטר ערבי לעצור בגופו חייל שהכה פועל ערבי במשרדי המושל הצבאי בשפרעם.¹⁶² כתבות נוספות שפורסמו בשנותיה הראשונות של המדינה מלמדות על קושי נוסף שעיימו התמודדו השוטרים מקבוצות המיעוט - טענת מתנגדי שלטון מקבוצות שונות כי נעשה באלה הראשונים שימוש מכוון לצורך דיכוי הפרות סדר. אומנם המשטרה

156 "נעזור לדרוזים" מעריב 31.1.1954, 3.

157 ישעיהו עשני "שומרים ערים ניצבים בגבולות" דבר 13.5.1952, 2.

158 "משמר הגבולות שיוקם ישחרר את המשטרה מתפקידי שמירה" הצפה 1.5.1953, 8.

159 מאיר האוס "ערביי טייבה אומרים: הגדר תועתק מזרחה" חרות 27.5.1949, 2.

160 "קטטה ביפו על רקע לאומי" על המשמר 8.8.1949, 3.

161 בעקבות המקרה הקדיש המשורר נתן אלתרמן את השיר "טהר המידות", שהתפרסם במסגרת "הטור השביעי" בעיתון "דבר" לתופעה. בשיר כתב אלתרמן את המילים הנוקבות הללו: "התופעה לא תִּדְשָׁה היא, דוד // הִיוּ כְמוֹהָ, // תִּזְכְּרֵן בְּלִי יָעָ. // וּבְדֶרֶךְ-כֶּלֶל צְלֻזֹל מְכָר מְאֹד // יֵשׁ לְמִשְׁגַּח הַזֶּה 'חֲלוּל הַגִּזְע'". נתן אלתרמן "טהר המידות" דבר 12.8.1949, 2.

162 "שיתוף פעולה בין הממשל הצבאי ו'נערי' הבישוף חכים ברדיפת פועלים ערבים" קול העם 21.3.1951, 4.

בכללותה הואשמה לעיתים באלימות,¹⁶³ אך כאשר ההאשמות בדבר אלימות באירועים שונים הופנו לשוטרים מקבוצות מיעוט, הודגשו מוצאם של השוטרים והשתייכותם הקבוצתית. טענות אלה מלמדות על יחס מורכב של הציבור הישראלי והתקשורת בכל הנוגע להפעלת הכוח והסמכות של השוטרים בני קבוצות המיעוט במסגרת תפקידם, בקווי השבר המרכזיים של החברה הישראלית בתקופה זו: שביתת הימאים, הפגנות נגד השילומים או אירועי ואדי סאליב.¹⁶⁴

כך למשל, בשנת 1950 טען עיתון "חרות" כי המשטרה מסלקת את שליטי מפלגת חרות בעזרת שוטרים ערבים וכי שוטרים אלה (לצד שוטר יהודי פעיל מפ"ם) נבחרו למשימה מאחר "שיתר השוטרים סירבו לבצע מלאכה 'נכבדה' זו ולכן לקחו את 'הבטוחים' ביותר".¹⁶⁵ בשנת 1951 האשים חבר הסתדרות הימאים במיוחד את השוטרים הדרוזים בהפעלת אלימות מופרזת בעת הפגנה והשווה אותם לשוטרי המנדט הבריטיים.¹⁶⁶ בהתנגשות נוספת בין המשטרה לימאים שאירעה זמן קצר לאחר מכן, דיווחו עיתונים: "כי בין השוטרים היו גם דרוזים ועדי ראייה מוסרים כי הם אשר פעלו באכזריות וללא-אבחנה".¹⁶⁷ בקרב המפגינים אף נפוצה שמועה ששוטר דרוזי הרג מפגין.¹⁶⁸ חודש לאחר מכן, בינואר 1952, טען עיתון "חרות" כי בין השוטרים שהכו מפגינים בהפגנת השילומים נמצאו מחלקות של שוטרים דרוזים, שהגיעו כעתודות לתגבור.¹⁶⁹

בשנת 1953, במהלך הפילוג בקיבוצים, הפעילה המשטרה כוח נרחב של שוטרים, שנדרש להתמודד עם 250 פעילים של מפ"ם שהגיעו לקיבוץ יפתח.¹⁷⁰ בדיעה בעיתון "הארץ" הודגש כי חלק מהכוח הרב שהביאה המשטרה למקום כלל דרוזים ובני מיעוטים אחרים המשרתים במשמר הגבול.¹⁷¹ גם בשנת 1955 האשים עיתון "חרות" שוטרים ערבים "שהיו מאוד פעילים באלותיהם" לאחר "שהוזעקו מהסביבה" לטובת התמודדות עם הפגנה שנערכה מול משרדי אגד בצפת נגד האפליה בחלוקת העבודה.¹⁷²

163 ראו למשל משטרת ישראל דין וחשבון לשנת 1951, 31 (1952).

164 ראו בגיליון זה את מאמרו של יורם שחר "משטרה ומחאה חברתית: עיון מחודש בדו"ח ועדת עציוני על אירועי ואדי סאליב (1959)" משטרה והיסטוריה 2, 158 (2020).

165 "הממשל הצבאי במגדל גד 'מכין' את הבחירות במקום" חרות 21.2.1950, 1.

166 "הפגנת סולידריות גדולה בתל אביב" הארץ 28.11.1951, 4.

167 "דם ימאים ופועלים נשפך בחיפה באשמת הממשלה" על המשמר 16.12.1951, 4.

168 "התקפת דמים של המשטרה על הימאים" קול העם 16.12.1951, 1.

169 יואל מרקוס "תשי"ב בעיניו של אזרח" חרות 19.9.1952, 6; "ההפגנה בירושלים" חרות 8.1.1952, 4.

170 אפרת קנטור בעצמם הם כותבים להם שיר: עיצוב הזיכרון הקולקטיבי בקיבוץ המאוחד - 1978-1948, 186 (2007).

171 י' אביאל "1000 שוטרים הוציאו בכוח את אנשי תגבורת מפ"ם שחדרו לקיבוץ יפתח" הארץ 1.6.1953, 1.

172 "הפגנת פועלים בצפת נגד האפליה בחלוקת העבודה" חרות 13.6.1955, 4.

במהלך אירועי ואדי סאליב בשנת 1959, נכללו שוטרים דרוזים בכוחות המשטרה שהובאו לשכונה, ותושביה התלוננו: "מה זה כאן, שלטון של דרוזים?". אחד מתושבי השכונה העיד ששוטרים דרוזים נכנסו לבית כנסת ושברו כוס של יין במהלך הבדלה, והכו תושבים באמצעות אלות, לרבות נשים בהיריון.¹⁷³ עמרם בלוי, מנהיג נטורי קרתא, אשר ניהל מאבק מתמשך כנגד חילול השבת בירושלים,¹⁷⁴ הציע בשנת 1963 פתרון לשתי בעיות שהטרידו אותו - חילול השבת ואלמות מצד שוטרים דרוזים: "במקום לגייס שוטרים דרוזים שיבואו [...] ויפגעו באלותיהם ובמקלותיהם בתושבי השכונה, אנשים נשים וטף, יגויסו דרוזים אחדים בלבד [...] שיסיעו את מכוניות התיירים [...] ביום השבת וכל הבעיה תיפתר".¹⁷⁵ שוטרים דרוזים נטלו חלק גם בפיזור ההפגנה הגדולה שקיימו הפנתרים השחורים בחודש מאי 1971 בירושלים.¹⁷⁶ עם זאת, לא ברור האם הבאת שוטרים מקבוצת מיעוט למוקדי סכסוך הייתה מדיניות משטרתית מכוונת, או שמא היה זה צירוף מקרים בלבד.

קונפליקט הזהות: "לא נתיני מלך ערבי הם ולא אזרחי ישראל"

בשירו "זהות" כתב המשורר נזיה ח'יר: "כאשר אני ישן בשייכותי הישראלית// ומתעורר לעיתים בתוגתי הפלסטינית// במצוקתי הערבית// ובמבוכתי הדרוזית// אז מה תרצו שאומר// שכל אלה זהותי הן".¹⁷⁷ מילים אלה שיקפו, קרוב לוודאי, את מצוקת השוטרים מקבוצות המיעוט, בעיקר ערבים אך גם אחרים, שנקלעו אל קונפליקט זהות אישי, פוליטי ולאומי עם גיוסם למשטרת ישראל בשנותיה הראשונות.

הראשונים מבין השוטרים בני קבוצות המיעוט, שגויסו בשנת 1949, נועדו לאייש את תחנות המשטרה שהוקמו ביישובים הערביים טייבה, קלנסואה, טירה וג'לג'וליה.¹⁷⁸ עבודתם כשוטרים במשטרה עברית לאומית, ובערים ובכפרים שבהם מתגוררים בני עמם וקהילתם, יצרה אצלם קונפליקט זהות עמוק. בעיתונות הם תוארו לא פעם כסמל להשלמה עם תבוסת הערבים במלחמה. כך, באוגוסט 1948 תוארו שוטרים ערבים בחיפה "שכנראה גם הם השלימו עם המצב החדש".¹⁷⁹ בכתבה בעיתון "מעריב" שסיקרה

173 שלמה נקדימון "סוד שהוא גלוי" חרות 16.8.1959, 2.

174 על פעילותו של בלוי ראו קימי קפלן עמרם בלוי: עולמו של מנהיג נטורי קרתא (2017).

175 "עצרת השבת בירושלים עברה ללא תקרית" הצפה 30.11.1963, 1.

176 מוריה אבנימלך ויוסי תמיר רווחה מתקתקת: הכלכלה והפוליטיקה של הרווחה בישראל 35 (2003); ראו גם שמשון ויגודר "תנועת מצפן" תיאוריה וביקורת 12-13, 199, 203 (1999).

177 שירו של נזיה ח'יר "זהות" מפגש ועימות 152 (נזיה ח'יר עורך, 1993).

178 ראו א' אבן חן "הוקמו חמש תחנות משטרה בכפרים שבגבול המשולש" הארץ 24.5.1949, 1.

179 "חיפה חוזרת למסלולה" על המשמר 26.4.1948, 3.

את איוש התחנות האלה במאי 1949, נכתב כי "דגל ישראל מתנוסס כיום על בנייני חמש משטרות [...] ושוטרים ערבים בפיקוד סמלים דרוזים והמונים מריעים לכבוד השלטון החדש שמתחיל להטביע את חותמו על האזור שסופח".¹⁸⁰ בכתבה שתוארה את חנוכת תחנת המשטרה בכפר קאסם הודגשה מעורבותם של סמל דרוזי ושוטר ערבי "בהתקנת תורן לדגל".¹⁸¹ ביולי 1949 תוארה קבלת הפנים הידידותית שלה זכו שוטרים ערבים מנצרת בכפרים הערביים בעת העברתם מידי הלגיון הירדני לשטח ישראל.¹⁸² סיום אירועי יום העצמאות שיזם הממשל הצבאי בנצרת בשירת התקווה, תואר בעיתון "דבר" כך: "כשאנשי צבא ומשטרה - לרבות שוטרים ערבים - מצדיעים, והאורחים הערבים עומדים עמידת כבוד ויראה".¹⁸³

גם בציבור הערבי נתפסו שוטרים אלה לא פעם כסימן לתבוסה, ולכן התקבל גיוסם לעיתים בעוניות ניכרת. כך למשל, במאמר שקרא להחרים את חגיגות יום העצמאות (שבהן, כאמור, השתתפו השוטרים הערבים), כתב פואד חורי, אחד מראשי מק"י, כי "השנה לא יתיר עמנו אף לחנפן חסר מצפון אחד להראות לדעת הקהל ולאורחים כי עמנו הערבי רוקד על קברותיו". חורי הוסיף כי "השלטונות מנסים בכל כוחם לסחוט מהעם הערבי בישראל תעודת יושר בשביל תלינו. הם רוצים לנצל את כבודו של העם הערבי כדי למחות את פשעיהם בידי בניו".¹⁸⁴

אך קונפליקט הזהות לא הסתכם בכך. המסתננים שנעצרו בידי שוטרים מקבוצות מיעוט עם כניסתם לישראל היו עשויים להיות אנשים המוכרים להם, בני הכפר או הקהילה שחזרו לעבד אדמות או לבקר בני משפחה.¹⁸⁵ ביניהם עשויים היו להיות אף שוטרים ששירתו עימם כתף אל כתף במשטרת המנדט. במקרה אחד תואר במאמר בעיתון "הארץ" כיצד התבקש אחד המסתננים להמציא תעודת זהות, ובמקומה שלף תעודת שוטר.¹⁸⁶ במקרה אחר, הועמד לדין שוטר דרוזי ממשמר הגבול על שהחזיק מסתננים בביתו.¹⁸⁷

180 "ערביי המשולש משלימים עם שלטון ישראל" מעריב 25.5.1949, 2.

181 ראו א' אבן חן "משוט ברחבי המשולש" הארץ 29.5.1949, 2 (להלן: אבן חן "משוט ברחבי המשולש").

182 "הוסכם ביצוע השלב השלישי של הסכם רודוס" דבר 19.7.1949, 1.

183 "כך חגגה נצרת את יום העצמאות" דבר 6.5.1949, 6.

184 "חורי קורא לערבים להחרים את חגיגות העצמאות" דבר 16.2.1958, 1.

185 עאדל מנאע נכבה והישרדות: סיפורם של הפלסטינים שנותרו בחיפה ובגליל 1948-1956, 176 (2017).

186 "מסתננים רבים וסחורות מוברחות נמצאו בחיפוש באבו גוש" הארץ 26.2.1950, 4. לעיתים, המפגש עם המסתננים כלל גם חשיפה לסכנה: בשנת 1951 נחטפו שני שוטרים ערבים (יחד עם חייל צה"ל) על ידי הלגיון והוחזרו רק לאחר שלושה חודשים. ראו "הלגיון החזיר חייל ושני שוטרים ערבים" הארץ 16.1.1951, 2.

187 "סמל דרוזי החזיק מסתננים בביתו" על המשמר 27.10.1953, 1.

באוגוסט 1953 החליטה הממשלה על העברת הצ'רקסים תושבי ריחניה לכפר קמה הצ'רקסי, על רקע החשד כי תושבי ריחניה משתפים פעולה עם מסתננים ומנצלים את קרבם לגבול הלבנוני. שוטרים צ'רקסים תושבי ריחניה ומפקדיהם שסירבו להשתתף בחקירות ובחיפוש נגד שכניהם פוטרו.¹⁸⁸ במקרה אחר, שוטרים דרוזים שהגיעו לבצע חיפוש בכפר ינוח נתקלו בהתנגדות מצד תושבי הכפר שכעסו על החיפוש ו"ונתנו ביטוי לכעסם בדחיפות קלות, בבעיטות וגם את רוביהם של השוטרים לקחו".¹⁸⁹ העובדה שהשוטרים בני קבוצת המיעוט השתייכו לקבוצה הנושאת חזות של מי שסומן כאויב וכסכנה הביאה גם לטרגדיה שאירעה בשנת 1952 בסמוך לקיבוץ כפר רופין, כאשר קבוצת שוטרים צ'רקסים פתחה באש בשל אי-הבנה לעבר קבוצה אחרת של שוטרים צ'רקסים. שוטר בן 19, סברי קליד, מצא את מותו במהלך האירוע.¹⁹⁰ במקרים מסוימים תוארו שוטרים מקבוצות מיעוט בתקשורת כמי שביקשו לטשטש ככל האפשר את זהותם ולהיטמע במידת האפשר בחברה היהודית. במאמר שפורסם בשנת 1949 בעיתון "מעריב" נכתב: "השוטרים הערבים ביפו שואפים להידמות לחבריהם היהודים בכל. שוטר ערבי ביפו הרחיק לכת עד כדי כך שנתן לילדו שם עברי טהור".¹⁹¹ דוגמה נוספת לרצון להיטמע ולהידמות באופן הזה אפשר למצוא בכתבה שעסקה בסיפורו של גשש בדואי מצטיין בשם מוחמד שהתגייס למשטרה בשנת 1949: אשתו שינתה את שמה לרחל, ובני הזוג העניקו לכל ילדיהם שמות עבריים.¹⁹² שוטר אחר, ממוצא דרוזי, שזכה בפרס על הצטיינותו כלוחם במשמר הגבול, החליט לתרום את התשורה שקיבל למשימה לאומית יהודית: "בהתחשב בצורך העלייה הדחוף למדינתנו, אני שמח לתרום כדי לעזור לקליטת אחינו".¹⁹³ כתבה נוספת על אודות שוטרים דרוזים העידה כי "למרבה התמיהה" שוטרים דרוזים התאמצו ללמוד בעצמם את ההיסטוריה הישראלית והפכו "בקיאים יותר מאחרים בתולדות היישוב".¹⁹⁴ לא רק השוטרים מקבוצות המיעוט ביקשו להיטמע מבחינה תרבותית וארגונית: גם המשטרה ביקשה להעניק להם את הכלים הנדרשים לכך, ובעיקר כאלה שיוכלו גם לסייע בידם לבצע את תפקידם באופן מיטבי. ממש כמו העולים החדשים שהצטרפו למשטרה בשנותיה הראשונות ולא ידעו את השפה העברית,¹⁹⁵ גם הם שולבו בקורסים

188 "תושבי כפר קמה מתנגדים להעברת אנשי ריחניה לכפרם" הארץ 3.9.1953, 3.

189 "כשדרוזים מחפשים אצל דרוזים" על המשמר 15.8.1950, 4.

190 "שוטר צ'רקסי נהרג עקב אי הבנה" מעריב 10.12.1952, 3.

191 "הקולפאקים האחרונים" מעריב 6.9.1949, 2.

192 שרגא הר גיל "בדווי מגשש באפילה" דבר 13.12.1957, 29.

193 "עברון" השוטר הדרוזי תרם הפרס למלווה העלייה" הבקר 10.2.1959, 6.

194 ראובן בן צבי "עבודה שחורה בנקודות גבול" מעריב 27.6.1952, 6.

195 ראו גם הרפז אסטרטגיות שיטור, לעיל ה"ש 25.

ללימוד השפה העברית.¹⁹⁶ המשטרה, שראתה בהקניית השפה העברית לשוטרים בני קבוצות המיעוט משימה חשובה, פתחה עבורם קורסים בתחנת נבי יושע (מצודת כוח) ובתחנת המשטרה בראש פינה.¹⁹⁷ בדברים שנישאו בטקס חנוכת תחנת המשטרה בטירה סיים הנואם, עבדול רחים עיראקי מן הכפר טירה, שלמד בגימנסיה הרצלית, את דבריו "בהבטחה חגיגית ללמד את הלשון העברית לשוטרי טירה".¹⁹⁸

הזהויות ששימשו להן בערבוביה במהלך שגרת עבודתם וחייהם של שוטרים מקבוצות מיעוט ניבטות היטב דרך שני סיפורים שפורסמו בתקשורת: באחד סופר על שוטר ערבי ששירת באום אל-פחם ונשאל על ידי כתב עיתון "על המשמר" למספר חבריו בתחנת המשטרה, השוטר ענה: "כך וכך שוטרים ערבים, כך וכך ישראלים". הכתב ציין כי השוטר דמה כמי שנכשל בלשונו וחזר בו מייד מתשובתו ואמר: "לא הייתי צריך לדבר כך, כולנו ישראלים. אגיד: כך וכך שוטרים ישראלים".¹⁹⁹ הכתב הוסיף כי למרות המסר שעשוי לעלות מדברי השוטר, תחושתם הקיומית של חלק מערביי אום אל-פחם אמביוולנטית יותר: "אכן, יש שאיפה כזאת. אך עדיין מרגישים עצמם אנשי אום-אל-פחם כיושבים בין גבולות. לא נתיני מלך ערבי הם ולא אזרחי ישראל".²⁰⁰

הסיפור השני שמשקף את הקונפליקט שבו היו נתונים השוטרים עולה מתוך סקירת שטח שערך שוטר באחד מכפרי המשולש לכתב עיתון "הצפה". השוטר הסביר לכתב כי "שם עובר קו הגבול, הכפר מצד ימין [...] שייך לנו [...] ושם, הכפר בצד שמאל, שייך כבר להם, לערבים".²⁰¹ באותה כתבה הובאו דבריו של שוטר צ'רקסי שאמר כי "אצלנו שורר שקט, אך עלינו לשמור בשבע עיניים על הגבול הקרוב מפני חבורות המסתננים שבאים להפריע את השקט ואת חוקי המדינה". הכתב, שנפעם מהדברים ציין: "בדברי הסברה אלו לא היה כל דבר מיוחד ולולי היה המדבר צ'רקסי השומר כאן על מדינת ישראל ועל חוקותיה".²⁰²

סיכום

הדיון בגיוס שוטרים מקבוצות מיעוט פותח צוהר לאתגרים ולחששות שעימם התמודדו קברניטי המדינה בעשור הראשון, וכן לדרך שבה האתגרים והקשיים שזימנה המציאות

196 "שוטרים ירושלמים לומדים עברית" על המשמר 27.10.1954, 2.

197 ראו את המסמך בתיק א"מ ג-1760/15 "משטרה".

198 ראו אבן חן "משוט ברחבי המשולש", לעיל ה"ש 181.

199 ו' יוסף "אום אל פחם" על המשמר 30.9.1949, 3.

200 שם.

201 "תצפית" הצפה 30.6.1949, 4.

202 שם.

עיצבו את ההחלטות שהתקבלו בדרגי הביניים, הרחק מהפוליטיקה ומהפיקוד הבכיר. כמו במקרים רבים אחרים, גם בסוגיה זו נוצר פער משמעותי בין השיקולים שהנחו את חברי ועדת המצב בדיונים על אודות הקמת המשטרה ערב הקמת המדינה, לבין מה שהתרחש בפועל. ערב הקמת המדינה עמדה שאלת גיוס האזרחים בני קבוצות המיעוט בסימן שאלה, אולם שבועות ספורים לאחר הקמת המדינה והמשטרה כבר שירתו עשרות שוטרים מקבוצות מיעוט במשטרת ישראל. כמה חודשים לאחר מכן איישו שוטרים בני קבוצות המיעוט תחנות משטרה חדשות שהוקמו בערי המשולש ובמקומות נוספים ברחבי הארץ. תהליכים אלה לא היו יד המקרה, אלא תולדה של דרישה שהגיעה ממפקדי תחנות, שעמדו על הצורך בגיוס בני קבוצות מיעוט לאזורים שבהם מתגוררת אוכלוסיית מיעוטים, מחד גיסא, ומעשרות אזרחים מקבוצות המיעוט שביקשו לקחת חלק בעבודת המשטרה, מאידך גיסא. גם ייעוד השוטרים השתנה זמן קצר לאחר גיוסם: תחילה גויסו השוטרים בני קבוצות המיעוט בעיקר לטובת פעילות שיטור ביישובי ובכפרי מיעוטים ובערים מעורבות שבהן נותרו תושבים ערבים, אך כבר בשנת 1950 קיים תיעוד לכך ששוטרים מקבוצות מיעוט נטלו חלק בפעולות שונות, לרבות פיזור הפגנות, הרחק ממקום מגוריהם. בתוך כך, נתקלו השוטרים בני קבוצות המיעוט בקשיים ובאתגרים לא מעטים: אפליה בתוך הארגון ומחוצה לו, יחס החברה היהודית כלפיהם, ומשבר הזהות שנבע מטיבה וטבעה של העבודה שאליה נדרשו. מאמר זה מדגים כיצד נוכח האתגרים, קבוצות המיעוט בישראל המשיכו להעמיד את חבריהן לרשות המשטרה לא רק מתוך רצון למצוא משלח יד - מטרה ראויה לכשעצמה - כי אם מתוך רצון עמוק וכן לשותפות אמת עם החברה הישראלית באמצעות השתלבות במוסדות המדינה, ובכלל זה משטרת ישראל. על אף חששותיה מפני האזרחים הערבים, פתחה מדינת ישראל את מוסדותיה בפניהם, גם אם מתוך תפיסה אינסטרומנטלית של מהלך זה.

חידוש הניסיונות מצד המשטרה לגייס מועמדים מקרב קבוצות המיעוט לשורות המשטרה בשנים האחרונות, מאז הקמת המינהלת הערבית בשנת 2016,²⁰³ עשוי להסתייע בלימוד מכשולי העבר כמו גם הצלחותיו, לשם מיפוי אתגרי העתיד. לפיכך, יש לקוות שמחקר זה יוכל אפוא לתרום את חלקו, בין היתר, לא רק בחקר העבר אלא גם לדיון המתמשך על אודות השאלות העולות תדיר על סדר היום הציבורי, לרבות נאמנות אזרחית של קבוצות מיעוט, למדינה ולמוסדותיה ונכונות הציבור היהודי לשלב את האוכלוסייה הערבית במוקדי כוח וקבלת החלטות, לרבות המשטרה.

203 באדי חסייסי ויעל ליטמנוביץ' "חתירה למגע אחר": שיטור החברה הערבית בישראל - נקודת המבט של מפקדי תחנות" העיקר במחקר 7, 119 (2017).